

Hur många deltar inte i det offentligt subventionerade fritids- och kulturutbudet?

- en studie av utomstående i åldersgruppen 10-19 år utifrån kön, ålder, socioekonomisk bakgrund och svensk/utländsk bakgrund

Stig Elofsson
Magnus Åkesson
Ulf Blomdahl

Abstrakt

Vi studerar i den här rapporten barn och ungdomar som inte är med i förening eller kulturskola eller sammanlagt besöker bibliotek, simhall och fritidsgård minst en gång per vecka. I rapporten betecknas dessa som utomstående. Dessa fritidsaktiviteter har valts därför att de tillsammans innefattar en stor del av de fritidsverksamheter som stat och kommun subventionerar när det gäller satsningar på barns och ungdomars fritid. Ett annat skäl till att belysa hur denna andel varierar i dagens läge är att tidigare studier visat att utomstående i genomsnitt skattar sin hälsa och livskvalitet lägre än de som deltar, varför satsningar på att fånga in denna grupp blir ett viktigt inslag i kommunernas arbete med att förbättra hälsan bland barn och ungdomar.

Syftet med den här rapporten är

1. Att studera hur många av barnen/ungdomarna i mellan-, högstadiet och gymnasiet som är utomstående och studera om det skett förändringar över tid.
2. Hur andel utomstående varierar beroende på kön, ålder, socioekonomisk bakgrund, svensk/utländsk bakgrund samt kommun och undersökningsår.
3. Att studera gruppens hälsa och livskvalitet i jämförelse med de som nyttjar de offentligt subventionerade verksamheterna.

Underlag till analyserna har hämtats från en lång rad undersökningar som genomförts under perioden 1994-2019 i olika kommuner inom projektet *Ung livsstil*. Urvalet till dessa undersökningar är slumpmässigt och ger för varje kommun en representativ bild av situationen bland samtliga elever – både de som går i kommunala skolor och de som går i friskolor. Materialet innefattar elever från mellan- och högstadiet samt gymnasiet och omfattar sammantaget 81 686 elever. Genomgående gäller att svarsfrekvensen är som lägst 70 %, i de flesta fall avsevärt högre. Sammantaget ligger svarsfrekvensen något över 80 %.

De centrala analyserna har gjorts på undersökningar som genomförts under perioden 2013-2019 för att ge en bild av hur det ser ut för närvarande medan tidigare data använts för att få en uppfattning om andelen utomstående har förändrats över tid.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera – om vi ser till de som inte nyttjar några av de fem fritidsaktiviteter som får huvuddelen av det offentliga ekonomiska stödet (förening, kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall) – att könsskillnaderna är relativt begränsade. I de fall sådan finns gäller dock att det är vanligare att tjejer är utomstående. Däremot finns en mycket tydlig skillnad mellan olika åldersgrupper – både bland killar och tjejer ökar andelen utomstående markant från mellanstadiet till gymnasiet. Det finns också vissa skillnader kopplade till socioekonomisk bakgrund – det är vanligare att de som har en lägre sådan är utomstående – liksom till svensk utländsk bakgrund – vanligare att de som har utländsk bakgrund är utomstående. Samtidigt pekar en fördjupad analys på att dessa båda faktorer endast i begränsad utsträckning kan förklara varför vissa barn och ungdomar är utomstående. En mer grundläggande förklaring måste sökas från annat håll.

En analys av resultat i kommuner där upprepade studier genomförts pekar mot att andelen utomstående har ökat över tid. Oberoende av kön och ålder tycks alltså andelen barn och ungdomar som inte nyttjar de offentligt subventionerade fritidsaktiviteterna ha ökat över tid.

Tidigare studier har visat att utomstående skattar sin hälsa och livskvalitet lägre än de som inte är utomstående. Resultaten i den här rapporten ger en likartad bild. Oberoende av kön och ålder gäller att de utomstående i högre utsträckning uppger att deras hälsa inte är bra. I högstadiet

och gymnasiet skattar också de utomstående sin livskvalitet lägre, men i mellanstadiet är skillnaden liten när det gäller detta. Även om det finns tecken på att utomstående redovisar högre förekomst av besvär gäller detta långtifrån genomgående. Främst framträder sådana skillnader bland killar i mellanstadiet och bland tjejer i de båda högre stadierna.

Författarnas förord

Forskningsprojektet Ung livsstil i Sverige har kontinuerligt tillsammans med institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet (Stig Elofsson) genomfört studier kring ”Resursutnyttjande och effekter av offentligt driven eller understödd verksamhet på fritidsfältet”¹. Forskningsprojektet startades 1984 av sociologiska institutionen vid Stockholms universitet (Ulf Blomdahl) och Stockholms stad (fritidsförvaltningen), Göteborgs stad, Norrköping kommun, Västerås kommun och Eskilstuna kommun.

Studier om barns och ungdomars fritidsvanor och fritidspreferenser i Stockholm har genomförts i form av forskningsprojektet Ung livsstil sedan 1984. I Stockholm har studier genomförts 1985, 1990, 1992, 1998, 2004/2005, 2008, 2011 och 2014. Sedan studien 2004/2005 i Stockholm har vi vidgat perspektivet och strävat efter att mer utförligt kunna beskriva och analysera ungdomars livsvillkor. I första hand står dock ungdomars situation och preferenser på fritidsområdet i centrum för våra studier. Ung livsstil är i dag ett samarbetsprojekt mellan oss forskare/utredare och idrotts- och kulturförvaltningarna i Stockholms stad och 18 andra kommuner². Vetenskapligt ansvarig för projektet Ung livsstil är Stig Elofsson, fil.dr. i statistik och docent i socialt arbete.

Studier har också genomförts med elever i grund- och gymnasiesärskolan i Haninge kommun (2006, 2008, 2012, 2016), Huddinge kommun (2015), Jönköpings kommun (2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015, 2018), Kalmar kommun (2010), Stockholms stad (2008/2009, 2014/15) och Tyresö kommun (2009).

Forskningsrapporter och övriga resultat från Ung livsstil finns publicerade på:

www.unglivsstil.org

www.facebook.com/unglivsstil

Stockholm i januari 2020.

Stig Elofsson, fil.dr. i statistik och docent i socialt arbete. Vetenskapligt ansvarig i Ung livsstil.
Magnus Åkesson, folkhälsovetare. Strateg på idrottsförvaltningen i Stockholms stad.
Ulf Blomdahl, sociolog och forskningsledare inom Ung livsstil.

C författarna och Stockholms stads idrottsförvaltning

Framsida: Mats Lidström

ISBN: 978-91-984360-9-9

¹ Forskningsprojektet Ung livsstil drivs i dag av Stig Elofsson, Ulf Blomdahl och Linda Lengheden tillsammans med berörda kommuner. Från idrottsförvaltningen i Stockholm medverkar folkhälsostrategen Magnus Åkesson. Från Fritid Malmö deltar planeringssekreterare Karolina Bergmark.

² Många andra kommuner har deltagit i Ung livsstil sedan starten 1984. I dessa kommuner har dock inga uppföljningar gjorts under de senaste 10 åren.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Tidigare forskning	2
Material och metod.....	5
Genomförande	5
Utomstående i fritids- och kulturutbudet.....	5
Frågor kring deltagande i fritidsaktiviteter.....	5
Mått på familjesituation och relation till föräldrar	6
Socioekonomisk bakgrund	6
Svensk/utländsk bakgrund.....	7
Hälsa och livskvalitet.....	7
Undersökningsgrupp.....	8
Statistisk metod.....	10
Utomstående.....	12
Nuläget.....	12
Förändringar över tid.....	14
Utomstående i relation till socioekonomisk bakgrund.....	18
Utomstående i relation till svensk/utländsk bakgrund	21
Vad påverkar främst om barn/ungdomar är utomstående eller ej?	24
Hälsa och livskvalitet	28
Självskattad hälsa	28
Förekomst av besvär.....	29
Skattad livskvalitet	31
En sammanfattande bild	33
Sammanfattning med diskussion.....	34
Referenser.....	37
Bilaga	39

Inledning

I två rapporter från 2012 kunde vi konstatera att barn/ungdomar som inte nyttjade offentligt subventionerade fritidsaktiviteter hade sämre hälsa och livskvalitet. Det framstår alltså som mycket viktigt att kommunerna ger ett utbud av fritidsaktiviteter som kan fånga många ungdomar. Detta kan återföras till de tankar som framfördes redan av 1939 års ungdomsutredning där man påpekade att det var viktigt att erbjuda möjligheter till ”sund förströelse och lämplig fritidssysselsättning” även för de som inte deltog i föreningslivet.

Ser vi till statliga och kommunala ekonomiska satsningar på barns/ungdomars fritidsverksamhet kan vi direkt se att en betydande del av dessa går till föreningslivet, kulturskolan och fritidsgårdsverksamhet. Vid sidan av detta bör man även räkna in stödet till bibliotek och simhall. I inget av dessa fall är stödet just direkt inriktat enbart på barn-/ungdomsgruppen, men ser man till besöksstrukturen är det viktigt att se att även satsningar på dessa verksamheter måste ses som en väsentlig del av satsningarna på fritidsverksamhet för barn och unga.

Vid analysen av nyttjandet av dessa fem olika verksamheter har dessa delats in i två grupper beroende på deras karaktär. Förening och kulturskola betecknas instrumentella verksamheter med utgångspunkt från att verksamheterna är strukturerade – sker vid bestämda tidpunkter, är planerade och styrs av ett långsiktigt perspektiv³. Mot dessa ställs de tre övriga, expressiva verksamheterna - bibliotek, simhall och fritidsgård. Dessa kan besökas när man vill (inom ramen för öppettider) och en viktig aspekt är att man själv bestämmer vad man vill göra (inom ramen för de regelverk som finns).

En rad studier som gjorts visar att deltagandet i de instrumentella verksamheterna är starkt ojämnt – deltagandet är klart högre bland barn/ungdomar med högre socioekonomisk bakgrund och bland de som har svensk bakgrund än bland de som har utländsk. De expressiva aktiviteterna har en motsatt social struktur och fungerar därför – i mer eller mindre utsträckning – som en kompensation till att man inte deltar i de instrumentella verksamheterna. Gruppen som inte deltar i någon av dessa aktiviteter betecknas utomstående.

Rapporten *Vilka nyttjar inte det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet?*⁴ från 2012 bygger på material som insamlats inom projektet *Ung livsstil* under perioden 2004-2009 och innefattar sammanlagt svar från cirka 27 000 elever från mellan-, högstadiet samt gymnasiet. Andelen utomstående var i mellanstadiet kring 10 %, i högstadiet kring 25 % och gymnasiet kring 40 %. En viktig fråga är om situationen förändrats sedan dess.

Syftet med den här rapporten är

1. Att studera hur många av barnen/ungdomarna i mellan-, högstadiet och gymnasiet som är utomstående.
2. Hur andel utomstående varierar beroende på kön, ålder, socioekonomisk bakgrund, svensk/utländsk bakgrund samt kommun och undersökningsår.
3. Att undersöka i vilken utsträckning det skett förändringar över tid.
4. Att studera gruppens hälsa och livskvalitet i jämförelse med de som nyttjar de offentligt subventionerade verksamheterna.

³ Blomdahl, Elofsson, 1985.

⁴ Elofsson, 2012.

Tidigare forskning

Begreppet utomstående kan delvis föras tillbaka till begreppet föreningslös ungdom. Andelen föreningslösa ungdomar har sedan åtminstone 1950-talet undersökts av flera forskare⁵. Några studier, utöver våra egna, som undersökt andelen utomstående känner vi däremot inte till. Första gången vi använde ordet utomstående var när vi i början av 1980-talet startade forskningsprojektet ”Resursutnyttjande och effekter av offentligt driven eller understödd verksamhet på fritidsfältet”⁶. Här skall observeras att besök på bibliotek respektive simhall inte är med vilket innebär att andelen utomstående, så som det definieras i denna rapport överskattas något. Studien genomfördes i Stockholm, Göteborg, Norrköping, Västerås och Eskilstuna.

Andelen utomstående används sedan första gången i vår rapport om barn och ungdom i Eskilstuna 1987⁷. Andelen utomstående mättes då som de barn och ungdomar som inte var med i förening eller musikskolan eller besökte fritidsgård/parklek minst en gång i veckan om barnet gick i mellanstadiet och minst 1 gång de senaste 4 veckorna om tonåringen gick i högstadiet⁸. I tabell 1 ser vi hur många barn och ungdomar som var utomstående 1985⁹.

Tabell 1. Andel (%) utomstående i mellanstadiet (senaste veckan) och högstadiet (senaste 4 veckorna) efter kön och kommun.

	Stockholm	Göteborg	Norrköping	Västerås	Eskilstuna
Mellanstadiet totalt	16	26	16	11	16
Pojkar	18	39	12	13	13
Flickor	14	23	20	9	20
Högstadiet totalt	18	30	25	18	25
Pojkar	17	29	21	19	23
Flickor	20	29	29	18	28

Vi ser att en begränsad del av barn och ungdom 1985 är utomstående i fritidsutbudet även om det varierar något mellan kommunerna. Någon större skillnad mellan pojkar och flickor kan inte noteras när det gäller andelen utomstående.

Barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna är 1985 utomstående i högre grad än de i högre socioekonomiska grupperna¹⁰. Det är mindre skillnader i mellanstadiet än i högstadiet.

⁵ Se t.ex. Malmqvist, E, **Ungdom på fritid**, Göteborgs kommun, **Fritid & Kultur i Göteborg, Enkätundersökning utförd våren 1971 avseende skolungdomens fritids- och kulturvanor**, Dahlgren/Person, **Ungdomens fritids- och samhällssyn**, Damberg, B, **Farstaprojektet – för samverkan i närsamhället**, Englund/Ericson, **Ung fritid**, Claesson, Å, **Fritidsvanor i Göteborg. En studie av årskurserna 1-9**, Blomdahl/Elofsson, **Folkrörelserna och folket och Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?**, Nilsson P, **Fritid i skilda världar**, Larsson, B, **Ungdomarna och idrotten. Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**.

⁶ Projektet beskrivs bäst i vår ansökan om medel för forskningsprojektet ”Resursutnyttjande och effekter av offentligt driven eller understödd verksamhet på fritidsfältet”. Se Blomdahl, U, **Ansökan om medel för utvärdering av offentligt bedriven verksamhet på fritidsområdet**.

⁷ Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna**. Se också Claesson, Å, **Fritidsvanor i Göteborg. En studie av årskurserna 1-9**.

⁸ Observera att nyttjande av bibliotek respektive simhall inte räknas med i nyttjande av offentligt stödd verksamhet i dessa fall.

⁹ Undersökningen presenteras t.ex. i Blomdahl/Claesson, **Fritidsgården dess besökare och framtid**, sid 11.

¹⁰ Se Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna- en studie av årskurserna 1-9**, sid. 31-32 och Claesson, Å, **Fritidsvanor i Göteborg. En studie av årskurserna 1-9**, sid. 36. Observera att besök bibliotek och simhall inte ingår i måttet deltar/utomstående.

Ungdomar som lyckas mindre bra i skolan är 1985 utomstående i högre grad än de med god skolframgång. Fritidsgårdarnas verksamhet fångar upp en del av de ungdomar som inte är med i en förening eller i musikskolan. **Trots detta är de med mindre god skolframgång utomstående i störst utsträckning**¹¹.

I undersökningen i Helsingborg år 2003 studeras andelen barn och ungdomar som inte deltog vare sig föreningslivet eller musikskolan¹². Elofsson visar i studien att de barn och ungdomar som inte deltog i någon av dessa två verksamheter är en grupp som har sämre levnadsvillkor än de som deltog. I Elofssons forskningsrapport undersöks också vilka av de utomstående i dessa instrumentella verksamheter som fritidsgårdarna fångar upp. Elofsson sammanfattar sina resultat på följande sätt: ”Ser man till vilka av de utsatta ungdomarna som fritidsgården speciellt tycks fånga finner man att denna fångar upp:

- * fler ungdomar med små resurser (från familjer med små resurser) utom bland högstadiesflickorna. Speciellt markant framträder detta bland gymnasiepojkar
- * på gymnasiet fler med låga betyg, vilket man dock ej gör på högstadiet
- * fler med lågt socialt stöd och då speciellt fler som har lågt förtroende till föräldrarna (gäller dock ej för högstadiesflickor)
- * fler rökare
- * fler som har en hög konsumtion av alkohol
- * fler som använder eller har kontakt med narkotika
- * fler som inte brukar vara hemma på fredagskvällarna utan i stället drar runt på stan eller åker till Helsingör
- * bland högstadiesflickorna fler med låg livskvalitet. Däremot syns inte detta bland högstadie- och gymnasiepojkar”¹³.

I Stig Elofssons rapport om utomstående och hälsa och livskvalitet som bygger på data från alla våra undersökningskommuner under senare period presenterar han 2012 följande tabell om andelen utomstående¹⁴. I denna ingår även besök på bibliotek och simhall, vilket innebär att utomstående mäts på samma sätt som i den här aktuella rapporten.

Tabell 2. Utomstående i offentligt stödda verksamheter. Andel (%) efter kön och stadium.

	Mellanstadiet		Högstadiet		Gymnasiet	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Utomstående	11	9	26	28	41	42

Vi ser att pojkar och flickor är utomstående i ungefär lika stor utsträckning. Däremot ökar andelen utomstående markant med ålder.

¹¹ Se Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna- en studie av årskurserna 1-9**, sid. 32-33 och Claesson, Å, **Fritidsvanor i Göteborg. En studie av årskurserna 1-9**, sid. 36.

¹² Elofsson, S, **Ungdomars besök på fritidsgård i Helsingborg år 2003**.

¹³ Elofsson, S, **Vilka nyttjar inte det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet?** sid. 11.

¹⁴ De som senaste veckan inte deltar i någon av följande verksamheter är utomstående enligt Elofssons definition: Förening, kulturskola/musikskola, fritidsgård, simhall och bibliotek. Fritidsgård ingår inte i begreppet utomstående i mellanstadiet. Se Elofsson, S, **Vilka nyttjar inte det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet?** sid 14. Elofsson arbetar alltså med samma definition av utomstående som vi gör i den här forskningsrapporten.

I sammanfattning ger Elofsson följande beskrivning av vad som karakteriserar de utomstående¹⁵:

- * Utomstående bor i mindre utsträckning med båda föräldrarna
- * Utomstående kommer i högre utsträckning från lägre socioekonomiska grupper
- * Invandrarflickor är utomstående i högre grad än ungdom som liksom deras föräldrar är födda Sverige
- * Utomstående har i genomsnitt lägre grad av skolframgång
- * Utomstående skolkar ofta i högre utsträckning
- * Utomstående trivs i genomsnitt sämre på sin fritid
- * Utomstående är i genomsnitt mindre fysiskt aktiva
- * Utomstående röker/snusar i högre grad
- * Utomstående har i högre utsträckning druckit alkohol
- * Utomstående skattar sin hälsa som sämre. En fördjupad analys visar dock att detta främst gäller för utomstående som inte trivs bra på fritiden
- * Utomstående skattar sin livskvalitet lägre. Liksom när det gäller självskattad hälsa gäller detta i första hand för utomstående som inte trivs bra på fritiden

Under 2012 publicerades även rapporten *Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge*¹⁶ som belyser dels hur det ser ut i Huddinge, dels i delområden med skilda sociala strukturer. Resultaten visar att det finns stora skillnader mellan olika delområden när det gäller nyttjandet av instrumentella aktiviteter. Nyttjandet av dessa är tydligt kopplat till medelinkomsten i de olika stadsdelarna – högre bland områden med högre medelinkomst, lägre i de områden där medelinkomsten är lägre. Nyttjandet av expressiva aktiviteter – bibliotek, simhall, fritidsgård – kompenseras detta i stor utsträckning. Detta innebär att skillnaderna mellan de sju områdena blir betydligt mindre när man ser till totala andelen utomstående. Denna kompensation är större i stadsdelar med lägre genomsnittsinkomst, vilket innebär att andelen utomstående totalt sett inte längre blir direkt kopplat till medelinkomsten. Störst andel utomstående finns i Trångsund – på tredje plats när det gäller medelinkomst – och i Vårby – på sjunde plats.

Analyser av ungdomarnas prioritering av kommunala satsningar inom olika fritidsområden visar att de utomstående i lägre utsträckning prioriterar satsningar på idrott, i högre utsträckning på fritidsgårdar. Det finns också vissa tecken på att de är mer positiva till satsningar inom kultur och natur. Ser man däremot till deras prioriteringar när det gäller satsningar på speciella idrotts- och kulturanläggningar/aktiviteter skiljer de sig endast obetydligt. Det är här svårt att finna några specifika aktiviteter som just attraherar denna grupp vid sidan av att intresset för fritidsgård är klart större.

En jämförelse mellan utomstående och de som deltar i de offentligt subventionerade fritidsaktiviteterna visar att de utomstående i samtliga stadsdelar i lägre utsträckning skattar sin hälsa som bra.

¹⁵ Elofsson, S, **Vilka nyttjar inte det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet?** t.ex. sid. 52-58.

¹⁶ Blomdahl, Elofsson, 2012.

Material och metod

Genomförande

Materialet som används i analysen har hämtats från studier kring barns och ungdomars fritidsvanor och livssituation som genomförts inom projektet ”Ung livsstil¹⁷” i olika orter från 1994 och framåt. Studierna har genomförts av oss och fritids- och kulturförvaltningar (eller motsvarande) i form av enkäter som elever i mellan- och högstadiet samt gymnasiet fyllt i under lektionstid i skolan. Vid genomförandet har vi själva eller personal från fritids- och kulturförvaltningarna (eller motsvarande) varit närvarande för att kunna besvara eventuella frågor. Urvalet av orter kan närmast ses som ett tillgänglighetsurval då det omfattar kommuner som valt att vara med i undersökningarna. Samtliga undersökningar har som gemensamt syfte att studera elevernas utövande av olika fritidsaktiviteter¹⁸ med tyngdpunkt på aktiviteter som får offentligt stöd. I samtliga enkäter ingår vid sidan av dessa frågor som gäller elevernas sociodemografiska och sociala bakgrund, deras skolsituation samt levnadssituation allmänt.

Utomstående i fritids- och kulturutbudet

Som redan påpekats räknas som utomstående barn/ungdomar som inte deltar i förening eller kulturskola och som inte sammanlagt besökt bibliotek, simhall eller fritidsgård minst en gång per vecka.

Frågor kring deltagande i fritidsaktiviteter

Uppgifter om medlemskap i förening, olika typer av föreningar (samt vilka idrottsgrenar ungdomarna ägnar sig åt) har hämtats från följande två frågor:

Är Du med i någon förening eller klubb? (Även frikyrkan är en förening)

Ja Nej

Vilken/vilka föreningar eller klubbar är Du med i och vad sysslar Ni med för aktiviteter?

Förening/klubb

Aktivitet/Idrottsgren

Samtliga enkäter har gått igenom av personer med god kännedom om det lokala föreningslivet. Dessa har kontrollerat om det handlar om förening i traditionell mening (i vissa fall har ungdomar angivet verksamheter som gym, teaterskolor, musikskolan osv) och korrigerat svaren på frågan om medlemskap¹⁹. Därefter har föreningar (sammanlagt 18 huvudkategorier) och enskilda idrottsgrenar, då detta varit aktuellt, kodats. Utifrån denna kodning avgörs om ungdomarna är med i idrottsförening och/eller annan förening

Uppgifter om deltagande i kulturskola bygger på frågorna

Är du med i någon av Kulturskolans verksamheter?

med följdfrågan Om ja, vad gör du i Kulturskolan?

I Haninge som inte har någon kulturskola och i studierna från Helsingborg före 2012 används i stället uppgifter från frågan

Är du med i musikskolan efter skoltid? respektive

¹⁷ Ung livsstil är ett projekt som studerat barns och ungdomars fritidsvanor och fritidspreferenser sedan 1984. Med tiden har perspektivet breddats för att sedan början på 2000-talet ge en mer generell bild av barns/ungdomars livsvillkor.

¹⁸ Med fritid menas här allt som ligger utanför skolan. I första hand studeras ungdomars nyttjande och preferenser på fritidsområdet, men i studierna studeras även andra faktorer som beskriver barns/ungdomars livsvillkor, t ex hälsa, matvanor, kroppsuppfattning, fysisk aktivitet, livskvalitet.

¹⁹ Här är det viktigt att uppmärksamma att det bland barn, ungdomar finns ett mycket starkt samband mellan medlemskap och aktivitet, dvs de flesta som är medlemmar deltar också i verksamheten aktivt åtminstone en gång per vecka.

Deltar du i kommunala musikskolan?

För att kunna göra en analys där hela materialet ingår har elever från kulturskolan som uppger att de spelat musikinstrument/sjunger, haft egna lektioner i musik, spelat/sjungit i ensemble/orkester/kör klassificerats som musikskoleelever.

I samtliga enkäter ingår frågor kring besök på fritidsgård, bibliotek och simhall. I de flesta fall²⁰ har dessa haft följande formulering:

Hur många gånger de senaste 4 veckorna (på mellanstadiet senaste 7 dagarna) har du på din fritid varit på²¹:

Fritidsgård

Bibliotek

Simhall

För att få en bild av barnens/ungdomarnas utnyttjande av offentligt stödda verksamheter har dessa klassificerats enligt följande schema:

1. Medlem i förening
2. Ej grupp 1 men med i kultur- eller musikskola
3. Ej grupp 1-2 men sammantaget besökt fritidsgård, bibliotek eller simhall minst 1 g/v

Den gjorda indelningen innebär att man för olika aktiviteter, vid sidan av idrottsförening, studerar dessa aktiviteters bidrag när det gäller utnyttjandet av offentligt stödda verksamheter givet att de inte utnyttjat någon av de tidigare aktiviteterna som ingår i hierarkin. Detta bidrag blir givetvis beroende på var i denna hierarki den aktuella aktiviteten placeras, något som är långtifrån självklart²². För analysen av andelen utomstående har dock detta ingen betydelse.

Mått på familjesituation och relation till föräldrar

Uppgifter om elevernas familjesituation har hämtats från frågan *Vilka vuxna bor du med hemma?* med svarsalternativen: mamma och pappa (alternativt båda föräldrar), ibland mamma och ibland pappa, bara mamma, bara pappa, mamma och en vuxen till, pappa och en vuxen till, någon annan vuxen samt på gymnasiet bor ensam.

Socioekonomisk bakgrund

Socioekonomisk bakgrund mäts genom boendeform samt tillgång till bil, båt och sommarstuga – ett mått som teoretiskt kan kopplas till Webers definition av klass, vilket i sin tur kopplas till

²⁰ I några enkäter har denna allmänna fråga ersatts med en fråga där eleverna får ange hur många besök de gjort på namngivna fritidsgårdar, bibliotek eller simhallar. I dessa fall har totala antalet besök beräknats.

²¹ I frågorna ingår även rad andra fritidsaktiviteter såsom besök på andra typer av kultur- och fritidsaktiviteter.

²² Placeringen av förening och kultur-/musikskola först motiveras av att dessa är offentligt högt värderade, de betraktas som ”bra” fritidsaktiviteter. Deltagande i idrottsförening och till detta kopplad fysisk aktivitet är något som generellt värderas högt i dagen samhälle. Av tradition har deltagande i politiska och ideella föreningar betraktats som något mycket positivt, ett viktigt led i den demokratiska fostran. I dagens läge kan också deltagandet i föreningslivet (även utanför politiska och ideella föreningar) kopplas till Putnams teorier kring grunderna för den fungerande demokratin (Putnam, 2011). Deltagandet i musik-/kulturskola har också setts som ett led i kulturell fostran men i dagens läge även till viss del som en plantskola för blivande musiker och artister. Inställningen till fritidsgård har ofta varit mer dubbelbottnad. Ibland har det offentliga stödet till denna motiverats av att man även måste erbjuda ”expressivt” inriktade ungdomar ett alternativ till de instrumentella, målinriktade fritidsaktiviteterna. I andra sammanhang har stödet till fritidsgårdar motiverats med att man vill motverka olika former av social missanpassning. Uppenbart är i alla fall att denna typ av verksamhet inte värderas lika positivt. Det kan självklart diskuteras om man skall placera bibliotek och simhall efter detta, det är uppenbart fritidsaktiviteter som ses som ”goda”, men i realiteten har det mycket liten betydelse. Tillskottet från dessa båda fritidsaktiviteter blir ytterst begränsat oberoende av var det placeras. Ett skäl att placera dessa längre ned i hierarkin är också att det offentliga stödet i dessa fall oftast är mer allmänt och inte speciellt inriktat mot ungdomar.

begreppet livschanser (Weber, 1983). Grupperingen kan ses som en hierarki från familjer med små till familjer med stora resurser och ser ut på följande sätt:

Stora resurser:

Bor i villa/radhus + bil + båt + sommarstuga

Ganska stora resurser:

Bor i villa/radhus/insatslägenhet/andelslägenhet
+ har två av sommarstuga, båt och bil

Genomsnittliga resurser:

Övriga t ex bor i hyreslägenhet + har två av sommarstuga, båt och bil

Ganska små resurser:

Bor i hyreslägenhet + har tillgång till ett av sommarstuga, båt och bil

Små resurser:

Bor i hyreslägenhet + har ej sommarstuga, båt eller bil

Detta mått har använts i flera andra studier²³. Måttet kan också ses som en parallell till *Family affluence scale*²⁴, som använts i internationella studier för att mäta socioekonomisk bakgrund och visat sig vara ett valitt mått²⁵. En fördel med att använda detta mått i jämförelse med t ex mått som utgår från föräldrars utbildning och sysselsättning är att det interna bortfallet blir mycket begränsat.

Svensk/utländsk bakgrund

Som grund för beskrivningen av svensk/utländsk bakgrund används uppgifter huruvida ungdomarna själva och deras föräldrar är födda i Sverige eller ej²⁶. Frågorna har följande formulering:

Är du (din pappa, mamma) född i Sverige? (Nej/Ja)

Med utgångspunkt från svaren på dessa tre frågor grupperas ungdomarna i fyra grupper på följande sätt: Ungdomar med svenskt ursprung, svag utländsk bakgrund (t ex adoptivbarn eller de som har en förälder född utomlands), andra generations invandrare (bägge föräldrar födda utomlands, själv född i Sverige) samt första generations invandrare (själv och bägge föräldrar födda i Sverige).

Hälsa och livskvalitet

I enkäterna ingår följande fråga kring hur eleverna bedömer sin egen hälsa:

Hur tycker du att din hälsa är?

Svarsalternativ: Bra, Ganska bra, Varken bra eller dålig, Ganska dålig, Dålig

En rad studier har visat att självskattad hälsa, även mätt med en enkel fråga, har en mycket god förmåga att bland vuxna predicera (förutsäga) framtida sjuklighet och dödlighet (för referenser se Undén & Elofsson, 1998). Däremot är kunskapen mer begränsad kring i vilken utsträckning detta gäller även bland barn/ungdomar. Det finns dock ett par studier som har visat att självskattad hälsa kan ses som ett stabilt mått även bland ungdomar²⁷. De senare författarna finner också att självskattad hälsa kan ses som ett valitt mått på varierande fysiska och

²³ Blomdahl, 1990b; Nilsson, 1998; Larsson, 2008; Blomdahl & Elofsson, 2006

²⁴ Skalan utgår från fyra frågor: Om familjen har bil, om man haft semester de senaste 12 månaderna, hur många datorer man har i familjen samt om den svarande har eget sovrum eller ej.

²⁵ Currie, 2008

²⁶ En utförligare beskrivning finns i Blomdahl, Elofsson, 2006, s 33-34

²⁷ Boardman, 2006; Fosse & Haas, 2009

emotionella dimensioner av ungdomars välbefinnande²⁸. Vi har i en tidigare studie kunnat visa att det framträder en tydlig koppling mellan fysisk aktivitet och självskattad hälsa, något som skulle kunna ses som stöd för att frågan även kan fungera bra bland yngre med tanke på den stora betydelse som fysisk aktivitet har för hälsan²⁹. En studie av Norrköpings elever visar att det finns tydliga samband mellan självskattad hälsa och förekomst av psykosomatiska besvär (ett ofta använt mått på ungdomars hälsotillstånd) liksom upplevd livskvalitet³⁰. I studien framstår även skolframgång, trivsel på fritiden, fysisk aktivitet samt på högstadiet användning av alkohol som starka prediktorer för självskattad hälsa. Sammantaget tolkar vi detta som att självskattad hälsa kan bedömas vara ett högst användbart mått även på ungdomars hälsotillstånd.

Vid sidan av detta ingår i enkäterna även frågor kring förekomst av besvär. Uppgifterna har här hämtats från frågan:

Hur ofta har du under läsåret haft följande besvär? med svarsalternativen *I stort sett varje dag, Ungefär en gång i veckan, Ungefär en gång i månaden, Sällan eller aldrig.*

Som indikationer på besvär ingår Ont i huvudet, Ont i magen (inte mensvärk), Känt dig stressad, Känt dig deppig, Svårt att somna eller sova, Känt ångest/oro samt Varit jättetrött. I analyserna används ett medelvärde för besvär med följande kodning: 1=sällan eller aldrig, 2=ungefär en gång i månaden, 3=ungefär en gång i veckan, 4=i stort sett varje dag. Detta innebär alltså att ett högre medelvärde motsvarar högre förekomst av besvär.

I samtliga enkäter ingår även en fråga där eleverna allmänt fått bedöma hur de upplever sin livskvalitet:

Hur tycker du att livet är som helhet? (Sätt ett kryss på skalan)

Mycket dåligt Mycket bra

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Undersökningsgrupp

Det aktuella urvalet av kommuner ingår bland dem som genomfört undersökningar inom projektet *Ung livsstil* kan betraktas som ett tillgänglighetsurval. I studien ingår högstatuskommuner³¹ där mer än hälften av eleverna kommer från familjer med hög eller ganska hög ställning och där man har få elever med utländsk bakgrund. Som motpol till dessa finns kommunområden där många av eleverna kommer från familjer med låg eller ganska låg socioekonomisk ställning och många har utländsk bakgrund³². Det finns också betydande variationer om man ser till andel medlemmar i idrottsförening. Förhoppningsvis ger detta en bredd som kan ge en för Sverige relevant bild.

Urvalet av elever har genomförts som ett slumpmässigt urval där klassen utgör urvalsenshet. Urvalsramen innefattar uppgifter om skola, klassbeteckning och antal elever i klassen. På gymnasiet ingår även uppgifter om program samt antal killar och tjejer i varje klass. På

²⁸ Fosse & Haas, 2009

²⁹ Blomdahl & Elofsson, 2006

³⁰ Elofsson, 2012

³¹ t ex Lidingö och Täby

³² Som exempel kan man ta gruppen högstadieelever från lågstatusområden som studerats i rapporten "Ungas livsstil i låg- och högstatus områden". I rapporten har material hämtats från undersökningar genomförda i åtta kommuner under perioden 2008-2013. Gruppen ungdomar från lågstatusområden innefattar cirka 1500 elever. Ungefär hälften av dessa kommer från familjer med låg eller ganska låg socioekonomisk ställning och nästan 60% har utländsk bakgrund med bägge föräldrarna födda utanför Sverige (första eller andra generationens invandrare). Mer än en femtedel är första generationens invandrare, dvs födda utanför Sverige. För närmare detaljer, se Elofsson m fl, 2014.

gymnasiet har även eftersträvat att få en fördelning i urvalet mellan studieförberedande³³ samt yrkesförberedande program som stämmer med den som gäller för kommunen i sin helhet. Det externa bortfallet, som innefattar elever vilka var frånvarande vid den aktuella lektionen, varierar något mellan de olika undersökningarna men uppgår i genomsnitt till cirka 10 % på mellanstadiet, 15 % på högstadiet och 20 % på gymnasiet.

I tabell 3 redovisas antalet elever som deltagit i de olika undersökningarna som utgör materialet för rapporten, sammanlagt ingår 81 686 elever.

³³ Innefattar naturvetenskapliga, samhällsteoretiska, tekniska program samt andra program som ger behörighet till studier på högskola eller universitet.

Tabell 3. Undersökningsgrupp. Antal elever efter kön, stadium och kommun/undersökningsår.

Stad/undersökningsår	Mellanstadiet		Högstadiet		Gymnasiet	
	P	F	P	F	P	F
Askersund, 2019			135	151		
Falkenberg, 2016/17					240	205
Haninge, 2004	334	305	286	299		
Haninge, 2012	301	338	274	241	213	227
Haninge, 2016/17			346	355	361	258
Heby, 2019			162	148		
Helsingborg, 2000	374	341	378	354	400	400
Helsingborg, 2003	371	404	422	341	424	407
Helsingborg, 2006	417	427	429	376	423	401
Helsingborg, 2009	385	400	373	362	344	309
Helsingborg, 2012	426	367	334	389	354	409
Helsingborg, 2015	760	684	490	455	407	388
Helsingborg, 2018	620	637	752	694	470	397
Huddinge, 2009	438	436	381	389	432	332
Huddinge, 2015	452	401	765	740	744	508
Jönköping, 1994	236	224	352	336	310	268
Jönköping, 1997	210	214	370	343	314	285
Jönköping, 2000	205	225	354	341	273	296
Jönköping, 2003	335	334	579	523	351	328
Jönköping, 2006	358	341	634	609	506	453
Jönköping, 2009	372	354	551	574	551	503
Jönköping, 2012	375	335	542	567	425	453
Jönköping, 2015	438	414	608	589	586	536
Jönköping, 2018	406	439	597	617	514	620
Kalmar, 2013			506	492		
Knivsta, 2018			283	331		
Lidingö, 2003			246	248		
Lidingö, 2007			306	272	238	238
Lidingö, 2011			301	248	309	244
Lidingö, 2015			323	275	271	167
Linköping, 2009			758	694		
Linköping, 2013			592	549		
Malmö, 1996			373	340		
Malmö, 2015			1012	1047		
Nacka, 2016/17			517	500		
Stockholm, 2004/05			1760	1744	723	803
Stockholm, 2008					277	254
Stockholm, 2014	947	932	1036	1052	615	849
Sävsjö, 2014	68	63	58	49		
Sävsjö, 2018	77	59	72	58		
Täby, 2013/14	351	323	290	354	563	527
Täby, 2018/19	378	353	400	358	573	488
Vallentuna, 2015			243	257		
Värmdö, 2014/15			278	272		
Värmdö, 2018/19			281	246		
Totalt	9634	9350	19749	19179	12211	11563

Statistisk metod

Resultaten presenteras främst i form av korstabeller där skillnader mellan olika grupper testas med hjälp av Fisher's exakta test (då två grupper jämförs och utfallet endast innefattar två värden, t ex utomstående – ja, nej) eller χ^2 -test (då det handlar om flera grupper). Vid analysen av samband med socioekonomisk bakgrund respektive svensk/utländsk bakgrund används

multipl variansanalys för att avgöra om sambanden kvarstår efter kontroll för den andra bakgrundsvariabeln.

För att analysera olika bakgrundsvariablers inverkan på utomstående används binär logistisk regression. I dessa modeller – som körs separat efter kön och kommun – ingår familjesituation (familjekonstellation respektive förtroende till föräldrar), socioekonomisk bakgrund samt svensk/utländsk bakgrund som förklaringsvariabler.

Vid analysen av sambanden mellan utomstående och hälsa livskvalitet testas skillnaderna mellan de som är utomstående och de som ej är utomstående med Fishers exakta test - andel som ej skattar sin hälsa som bra - respektive t-test - medelvärde för förekomst av besvär respektive skattad livskvalitet.

Utomstående

Nuläget

Beskrivningen av nuläget utgår från studier som genomförts under perioden 2012-2019. I de fall flera studier genomförts i samma kommun under denna tidsperiod presenteras här resultat från den senast genomförda studien. I tabellerna nedan – separata för varje skolstadium – presenteras uppgifter kring hur många som deltar i instrumentella aktiviteter, det tillskott som tillkommer via expressiva aktiviteter samt andel utomstående. Dessa uppgifter presenteras separat för varje undersökning dels totalt, dels uppdelat efter kön. I tabellerna redovisas även mini- och maxvärden samt median för kommunerna för att ge en övergripande bild.

Vi börjar med att se hur det ser ut i mellanstadiet.

Tabell 4. Mellanstadiet. Andel (%) utomstående – instrumentella aktiviteter respektive totalt – efter kommun. Totalt samt uppdelat efter kön.

Kommun, år	Deltar i instrumentella aktiviteter			Tillskott från expressiva aktiviteter			Utomstående			
	Tot	K	TJ	Tot	K	TJ	Tot	K	TJ	Sign
Haninge, 2012	58	61	56	28	25	31	14	14	13	
Helsingborg, 2018	67	67	66	15	15	17	18	18	17	
Huddinge, 2015	77	78	76	13	12	15	10	10	9	
Jönköping, 2018	83	84	82	7	6	8	10	10	10	
Stockholm, 2014	66	74	57	21	14	28	13	12	15	*
Sävsjö, 2018	77	78	75	14	13	15	10	9	10	
Täby, 2018	86	89	82	4	4	6	10	7	12	*
<i>Median</i>	<i>77</i>	<i>78</i>	<i>75</i>	<i>14</i>	<i>13</i>	<i>15</i>	<i>10</i>	<i>10</i>	<i>12</i>	
<i>Min</i>	<i>58</i>	<i>61</i>	<i>56</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>6</i>	<i>10</i>	<i>7</i>	<i>9</i>	
<i>Max</i>	<i>86</i>	<i>89</i>	<i>82</i>	<i>28</i>	<i>25</i>	<i>31</i>	<i>18</i>	<i>18</i>	<i>17</i>	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Ser vi till genomsnittet (medianen) kan vi konstatera att en stor andel (något över 75 %) av mellanstadiet barnen deltar i någon av de instrumentella aktiviteterna förening eller kulturskola. Tillskottet från de expressiva aktiviteterna – bibliotek, simhall och fritidsgård ligger något över 10 %. Sammantaget leder detta till att cirka 12 % är utomstående. Bakom dessa siffror döljer sig dock stora variationer. Ser vi till deltagandet i de instrumentella aktiviteterna varierar detta från 58 % till 86 %. Speciellt låg är denna andel i Haninge 2012. Tillskottet från de expressiva aktiviteterna varierar också – från 4 % till 28 %. Även här skiljer Haninge ut sig genom att detta tillskott är speciellt högt. Storleken på detta är tydligt kopplat till nivån när det gäller instrumentella aktiviteter – högt när andelen deltagare i dessa är lågt, lågt när det är högt. Detta leder till att skillnaden mellan kommunerna blir betydligt mindre om vi ser till andel utomstående totalt. Variationen blir här klart mindre – från 10 % till 18 %. Högst andel utomstående finns i Helsingborg 2018.

I de flesta fall är andelen utomstående ungefär lika stor bland killar och tjejer men i två fall framträder signifikanta skillnader mellan könen. Både i Stockholm och i Täby är andelen utomstående högre bland tjejer än bland killar. I bägge fallen kan det kopplas till ett klart lägre deltagande i instrumentella aktiviteter bland tjejer, något som inte kompenseras genom högre deltagande i expressiva aktiviteter.

Frågan är då hur det ser ut i högstadiet.

Tabell 5. Högstadiet. Andel (%) utomstående – instrumentella aktiviteter respektive totalt – efter kommun. Totalt samt uppdelat efter kön.

Kommun, år	Deltar i instrumentella aktiviteter			Tillskott från expressiva aktiviteter			Utomstående			
	Tot	K	TJ	Tot	K	TJ	Tot	K	TJ	Sign
Askersund, 2019	50	44	55	4	5	5	46	51	40	+
Haninge, 2016/17	50	52	48	10	8	11	40	40	41	
Heby, 2019	52	49	54	5	8	4	43	43	42	
Helsingborg, 2018	53	56	51	9	8	9	38	36	40	+
Huddinge, 2015	51	58	44	10	8	11	39	34	45	***
Jönköping, 2018	67	68	66	5	4	5	28	28	29	
Kalmar, 2013	65	66	64	7	7	8	28	27	28	
Knivsta, 2018	61	66	57	3	1	3	37	33	40	
Lidingö, 2015	69	69	69	3	2	5	28	29	26	
Linköping, 2013	53	52	55	9	8	9	38	40	36	
Nacka, 2016/17	64	64	63	9	9	9	27	25	28	
Stockholm, 2014	53	56	49	2	3	3	45	41	48	**
Sävsjö, 2014	75	78	74	8	3	5	19	17	21	
Täby, 2018	68	69	67	2	1	3	30	30	30	
Vallentuna, 2015	49	53	42	6	5	11	45	42	47	
Värmdö, 2018/19	60	56	58	6	7	6	34	37	36	
<i>Median</i>	53	56	55	6	7	6	38	35	40	
<i>Min</i>	49	44	42	2	1	3	19	17	21	
<i>Max</i>	75	78	74	10	9	11	46	51	48	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

I genomsnitt minskar andelen som deltar i instrumentella aktiviteter betydligt från mellan- till högstadiet – från nästan 80 % till knappt 55 %. Tillskottet från expressiva aktiviteter är också något lägre, vilket innebär att andelen utomstående i högstadiet är avsevärt högre – nästan 40 % mot endast något över 10 % i mellanstadiet. Liksom i mellanstadiet finns i högstadiet stora variationer mellan de olika kommunerna även om de framstår som något mindre. Andelen som deltar i instrumentella aktiviteter varierar från ungefär hälften till 75 %. Variationerna när det gäller tillskottet från de expressiva aktiviteterna är dock på detta skolstadium betydligt mindre än i mellanstadiet – från någon enstaka procentenhet till 11 procentenheter. Däremot är variationen när det gäller totala andelen utomstående – från 19 till 46 procent mycket större i högstadiet.

Ser vi till genomsnittet (medianen) när det gäller andel utomstående finns tecken på att andelen utomstående är något högre bland tjejer. I två fall framträder även klara signifikanta skillnader. I dessa kommuner – Stockholm och Huddinge – är det klart vanligare att tjejer är överrepresenterade. Vi kan dock knappast säga att tjejer rent generellt är mer utomstående när det gäller deltagande i offentligt stödda verksamheter även om det verkar vara så i vissa kommuner.

Hur ser det då ut i gymnasiet?

Tabell 6. Gymnasiet. Andel (%) utomstående – instrumentella aktiviteter respektive totalt – efter kommun. Totalt samt uppdelat efter kön.

Kommun, år	Deltar i instrumentella aktiviteter			Tillskott från expressiva aktiviteter			Utomstående			
	Tot	K	TJ	Tot	K	TJ	Tot	K	TJ	Sign
Falkenberg, 2015	51	56	44	5	5	6	44	39	50	*
Haninge, 2016	39	37	43	7	7	6	54	56	51	
Helsingborg, 2018	30	30	29	14	13	16	56	57	55	
Huddinge, 2015	37	39	34	10	9	12	53	52	54	
Jönköping, 2018	43	49	38	6	4	8	51	47	54	*
Lidingö, 2015	50	55	43	3	2	2	47	43	55	*
Stockholm, 2013	35	36	33	1	3	1	64	61	66	+
Sävsjö, 2018	42	50	34	4	3	5	38	47	29	
Täby, 2019	36	38	35	4	4	3	60	58	62	*
<i>Median</i>	39	39	35	5	4	6	53	52	54	
<i>Min</i>	30	30	29	1	2	1	38	39	29	
<i>Max</i>	51	56	44	14	13	16	64	61	66	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Även från högstadiet till gymnasiet sker en kraftig nedgång i andelen som deltar i instrumentella aktiviteter – i genomsnitt från knappt 55 % till knappt 40 %. Kompensationen genom deltagande i expressiva aktiviteter är även i gymnasiet låg – fem procentenheter – vilket innebär en kraftig ökning av andelen utomstående, i genomsnitt från 38 % till 53 %. Liksom på de båda övriga skolstadierna varierar värdena mellan olika kommuner. För andel utövare av instrumentella aktiviteter varierar värdena mellan 30 och 51 %, när det gäller andel utomstående mellan 38 och 66 %. Som redan påpekats är kompensation via expressiva aktiviteter låg men det kan dock vara värt att påpeka att det i Helsingborg och Huddinge handlar om tio eller något fler procentenheter.

Ser man till genomsnitt är könsskillnaderna mycket begränsade både då det gäller nyttjandet av instrumentella aktiviteter, tillskott från expressiva och andel utomstående totalt sett. Ser vi till hur många som inte nyttjar någon av de offentligt stödda aktiviteterna framträder dock fyra tydliga signifikanta könsskillnader. I samtliga fall – Falkenberg, Jönköping, Lidingö och Täby – är det fler bland tjejer som är utomstående.

Skall vi sammanfatta resultaten framträder ett mycket tydligt samband med ålder – andelen som inte nyttjar de offentligt stödda verksamheterna ökar mycket markant med åldern. I mellanstadiet handlar det i genomsnitt om något mer än 10 %, till högstadiet har denna andel ökat till mer än en tredjedel för att i gymnasiet öka till över 50 %. Bakom dessa genomsnittsskillnader döljer sig dock skillnader mellan olika kommuner, vilka dock i mellanstadiet är relativt begränsade, men i högstadiet och gymnasiet betydande.

Det framträder knappast någon entydig könsskillnad, ofta är det relativt begränsad skillnad mellan killar och tjejer. Inte heller de fall där det framträder signifikanta könsskillnader ger en entydig bild men i de flesta fall handlar det dock här om att fler bland tjejer är utomstående.

Förändringar över tid

I flera av de studerade kommunerna har undersökningar gjorts vid upprepade tillfällen, vilket ger möjlighet att studera eventuella förändringar över tid när det gäller andelen utomstående. De längsta tidsserierna finns för Jönköping och Helsingborg. Vi börjar med att se närmare på hur det ser ut i mellanstadiet.

Tabell 7. Mellanstadiet. Andel (%) utomstående efter kommun. Totalt samt uppdelat efter kön.

Kommun, år	Utomstående totalt			
	Totalt	Killar	Tjejer	Sign
Jönköping, 1994	9	5	13	
Jönköping, 1997	8	13	4	
Jönköping, 2000	9	12	6	
Jönköping, 2003	7	7	7	
Jönköping, 2006	8	8	8	
Jönköping, 2009	10	11	8	
Jönköping, 2012	8	8	8	
Jönköping, 2015	9	8	10	
Jönköping, 2018	10	10	10	
Helsingborg, 2000	14	13	15	
Helsingborg, 2003	8	9	7	
Helsingborg, 2006	7	8	5	
Helsingborg, 2009	9	8	10	
Helsingborg, 2012	11	12	9	
Helsingborg, 2015	23	20	27	
Helsingborg, 2018	18	18	17	
Haninge, 2004	9	9	8	
Haninge, 2008	20	25	15	
Haninge, 2012	14	14	13	
Huddinge, 2009	10	11	9	
Huddinge, 2014	10	10	9	
Stockholm, 2004	10	10	10	
Stockholm, 2014	13	12	15	*
Huddinge, 2009	9	11	8	
Huddinge, 2015	10	10	9	
Täby, 2013	12	12	13	
Täby, 2018	10	7	12	*
Sävsjö, 2014	12	12	13	
Sävsjö, 2018	10	9	10	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Den övergripande bilden ger ett intryck av att andelen utomstående förändrats obetydligt över tid.

Hur ser det då ut i högstadiet? För att få en tydligare bild presenteras för Jönköping, Helsingborg, Haninge och Lidingö – där det finns längre tidsserier – även vägda medelvärden. Dessa innebär att det skattade värdet för ett år beräknas som summan av värden för året innan, det aktuella året och året efter dividerat med tre.

Tabell 8. Högstadiet. Andel (%) utomstående efter kommun. Totalt samt uppdelat efter kön.

Kommun, år	Utomstående Totalt				Vägt medelvärde (t1+t2+t3)/3		
	Totalt	Killar	Tjejer	Sign	Totalt	Killar	Tjejer
Jönköping, 1994	12	10	13				
Jönköping, 1997	14	11	17		14,7	12,3	16,3
Jönköping, 2000	18	16	19		18,3	17,0	19,0
Jönköping, 2003	23	24	21		21,7	21,7	20,7
Jönköping, 2006	24	25	22		26,0	27,0	24,3
Jönköping, 2009	31	32	30		28,7	30,3	27,0
Jönköping, 2012	31	34	29		32,0	33,3	31,0
Jönköping, 2015	34	34	34		31,0	32,0	30,7
Jönköping, 2018	28	28	29				
Helsingborg, 2000	21	16	26				
Helsingborg, 2003	22	17	26		23,0	19,0	26,7
Helsingborg, 2006	26	24	28		24,3	22,0	26,3
Helsingborg, 2009	25	25	25		30,7	29,0	32,0
Helsingborg, 2012	41	38	43		34,0	32,7	35,0
Helsingborg, 2015	36	35	37		38,3	36,3	40,0
Helsingborg, 2018	38	36	40	+			
Haninge, 2004	25	25	25				
Haninge, 2008	34	32	35		35,0	34,3	35,3
Haninge, 2012	46	46	46		40,0	39,3	40,7
Haninge, 2016/17	40	40	41				
Stockholm, 2004	29	25	32				
Stockholm, 2013	45	41	48	**			
Huddinge, 2009	34	34	34				
Huddinge, 2015	39	34	45	***			
Linköping, 2009	19	20	18				
Linköping, 2013	38	40	36				
Malmö, 1996	15	13	17				
Malmö, 2015	38	30	45	***			
Lidingö, 2003	23	20	27	*			
Lidingö, 2007	27	25	28		24,7	23,0	26,0
Lidingö, 2011	24	24	23		26,3	26,0	25,7
Lidingö, 2015	28	29	26				
Sävsjö, 2013	21	29	10	*			
Sävsjö, 2018	19	17	21				
Täby, 2013	30	27	32				
Täby, 2018	30	30	30				
Värmdö, 2014/15	31	32	31				
Värmdö, 2018/19	36	34	37				

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Resultaten tyder på att andelen utomstående i flertalet fall ökat över tid. Detta framträder speciellt tydligt i Jönköping, Helsingborg, Stockholm, Linköping och Malmö. Bland tjejer tycks andelen också ha ökat i Huddinge och bland killar i Lidingö. Även i Haninge finns en klar ökning från 2004 till 2012, men 2016 ligger andelen något lägre än 2012. Sammantaget pekar detta på att andelen utomstående relativt allmänt ökat i högstadiet.

Frågan är då hur det ser ut på gymnasiet.

Tabell 9. Gymnasiet. Andel (%) utomstående efter kommun. Totalt samt uppdelat efter kön.

Kommun, år	Utomstående totalt				Vägd (t1+t2+t3)/3		
	Totalt	Killar	Tjejer	Sign	Totalt	Killar	Tjejer
Jönköping, 1994	23	21	25				
Jönköping, 1997	28	25	30		25,7	24,0	27,0
Jönköping, 2000	26	26	26		28,7	27,7	29,3
Jönköping, 2003	32	32	32		31,3	31,7	30,7
Jönköping, 2006	36	37	34		37,0	38,3	35,3
Jönköping, 2009	43	46	40		43,7	44,3	42,3
Jönköping, 2012	52	50	53		47,3	46,3	48,3
Jönköping, 2015	47	43	52	**	50,0	46,7	53,0
Jönköping, 2018	51	47	54	*			
Helsingborg, 2000	39	35	42				
Helsingborg, 2003	39	35	42		40,3	36,7	43,0
Helsingborg, 2006	43	40	45		43,0	40,0	45,3
Helsingborg, 2009	47	45	49		45,7	43,0	47,7
Helsingborg, 2012	47	44	49		47,3	44,7	49,7
Helsingborg, 2015	48	45	51		50,3	48,7	51,7
Helsingborg, 2018	56	57	55				
Haninge, 2004	46	43	49				
Haninge, 2008	47	44	50		52,7	49,3	56,0
Haninge, 2012	65	61	69		55,3	53,7	56,7
Haninge, 2016/17	54	56	51				
Huddinge, 2009	41	41	42				
Huddinge, 2015	53	52	54				
Stockholm, 2004	39	34	44				
Stockholm, 2008	42	41	43				
Stockholm, 2013	64	61	66	+			
Huddinge, 2009	46	43	50				
Huddinge, 2015	53	52	54				
Lidingö, 2007	38	34	42				
Lidingö, 2011	35	30	41	**			
Lidingö, 2015	47	43	55	*			
Täby, 2013	43	47	38	*			
Täby, 2019	60	58	62				

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Här framträder en mycket tydlig bild av att andelen utomstående ökat över tid ännu mer genomgående, ett sådant mönster framträder i samtliga de studerade kommunerna. Liksom i högstadiet avviker Haninge något med en minskning från 2012 till 2016.

Den samlade bilden pekar mot att andelen utomstående ökat över tid på samtliga stadier, något mindre tydligt i mellanstadiet. På samtliga stadier gäller att Haninge till viss del bryter detta mönster – i den senaste studien är andelen utomstående något lägre än vad den var i den studie som genomfördes fyra år tidigare. Samtidigt skall vi notera att även i denna kommun är andelen utomstående lägre i de tidigare studierna än i de senaste.

Utomstående i relation till socioekonomisk bakgrund

Med tanke på att andelen utomstående varierar avsevärt mellan olika kommuner har vi valt att studera den relativa andelen utomstående i relation till hur många som är utomstående i mellangruppen i studier som genomförts från 2012 och senare³⁴. Uppgifter om andelen utomstående i olika socioekonomiska grupper redovisas i tabellerna B. 1.a-3.b i bilagan³⁵. I många av undersökningarna är dock materialet lite för begränsat för att ge en säker bild av hur det ser ut i de två ytterlighetsgrupperna – de som har högst och de som har lägst socioekonomisk bakgrund. I tabellerna nedan – där andelen utomstående totalt redovisas - presenteras därför endast uppgifter för de som har ganska hög (grupp 2) och de som har ganska låg (grupp 4) socioekonomisk bakgrund. I tabellen redovisas även förekomst av signifikanta skillnader dels totalt, dels efter kontroll för svensk/utländsk bakgrund (efter kontroll). För att få en mer översiktlig bild av resultaten presenteras även minimum, maximum och median för de olika undersökningarna. I samband med presentationen av resultaten kommenteras resultat från yttergrupperna från de mer omfattande studierna – speciellt de i Stockholm och Malmö – där uppgifter för dessa kan bedömas vara säkra.

Vi börjar med att studera hur sambandet med socioekonomisk bakgrund ser ut i mellanstadiet.

Tabell 10. Mellanstadiet. Andel (%) utomstående totalt efter socioekonomisk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

	Killar					Tjejer				
	Ganska hög	Medel	Ganska låg	Sign	Efter kontroll	Ganska hög	Medel	Ganska låg	Sign	Efter kontroll
Jönköping, 2012	0,70	10	1,40	*	+	0,78	9	0,89		
Jönköping, 2015	0,71	7	4,14	+	***	0,62	13	1,00	*	
Jönköping, 2018	0,50	12	1,33	**	+	0,80	10	1,00		
Haninge, 2012	0,72	18	0,28			0,85	13	1,31		
Helsingborg, 2012	0,31	13	1,00	**	**	0,57	7	2,29	**	
Helsingborg, 2015	0,72	18	1,72			0,65	23	1,65		
Helsingborg, 2018	0,87	15	1,40	***	***	0,63	16	1,69	***	*
Huddinge, 2015	0,83	12	1,33			0,70	10	1,50		
Stockholm, 2014	0,69	13	1,00			0,87	15	0,87	*	**
Täby, 2013	0,63	16				0,71	17		+	
Täby, 2018	0,38	13		*	+	1,00	13			
<i>Median</i>	<i>0,70</i>		<i>1,33</i>			<i>0,71</i>		<i>1,31</i>		
<i>Minimum</i>	<i>0,31</i>		<i>0,28</i>			<i>0,57</i>		<i>0,87</i>		
<i>Maximum</i>	<i>0,87</i>		<i>4,14</i>			<i>1,00</i>		<i>2,29</i>		

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

För det första kan vi notera att den övergripande bilden visar på en koppling till socioekonomisk bakgrund både bland killar och tjejer. Andelen utomstående är i de flesta fall lägre bland barn med högre socioekonomisk bakgrund och högre bland de som har lägre bakgrund. Ser vi till de som har ganska hög socioekonomisk bakgrund tycks den relativa andelen utomstående (i relation till andelen i mellangruppen) vara relativt likartade bland killar och tjejer. Däremot tycks den relativa andelen utomstående i gruppen med ganska låg socioekonomisk bakgrund ligga något högre bland killar än bland tjejer. Detta leder till att socioekonomisk bakgrund ger större utslag bland killar.

³⁴ Tidigare genomförda studier har analyserats i Elofsson, 2012.

³⁵ I undertabellerna a presenteras andelen utomstående inom instrumentella aktiviteter, i undertabellerna b andel utomstående totalt.

I Jönköping och Helsingborg kan vi undersöka om skillnaderna mellan olika socioekonomiska grupper förändrats under perioden 2012-18. Resultaten pekar knappast mot ett mer entydigt mönster i något av dessa fall, varför vår slutsats blir att det knappast tyder på att ojämlikheten (i relation till socioekonomisk bakgrund) mer systematiskt skulle ha förändrats under denna period.

Hur ser då sambandet ut i högstadiet³⁶?

Tabell 11. Högstadiet. Andel (%) utomstående totalt efter socioekonomisk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

	Killar					Tjejer				
	Ganska hög	Medel	Ganska låg	Sign	Efter kontroll	Ganska hög	Medel	Ganska låg	Sign	Efter kontroll
Jönköping, 2012	0,91	32	1,28	+		0,82	28	1,86	***	
Jönköping, 2015	0,81	36	1,19	*		0,69	36	0,75	***	**
Jönköping, 2018	0,77	31	0,97			0,80	30	1,37		
Haninge, 2012	0,98	43	1,47			0,83	53		*	*
Haninge, 2016/17	0,80	44	1,00			1,00	39	1,31	*	
Helsingborg, 2012	0,61	41	1,00	*		0,56	45	1,16	***	*
Helsingborg, 2015	0,89	35	1,11	+		0,73	37	1,27	**	
Helsingborg, 2018	1,00	35	1,14			0,71	41	1,12	***	*
Huddinge, 2015	0,94	34	1,29	**	*	0,84	50	0,92	*	+
Lidingö, 2011	1,16	25		+		1,05	22			
Linköping, 2013	0,79	42	1,36	***	**	0,77	35	1,54	***	+
Kalmar, 2013	0,93	27	1,11			1,00	24	1,38	*	+
Knivsta, 2019	0,94	33				0,67	48		***	
Malmö, 2015	0,65	31	1,16	***	**	0,74	46	1,17	***	**
Stockholm, 2014	0,81	42	1,07	***	**	0,69	52	1,21	***	***
Täby, 2013	0,83	30				1,17	30			
Täby, 2018	0,83	35		*		0,59	44		**	
Vallentuna, 2015	0,91	46		*		0,84	51		*	
Värmdö, 2015	0,71	38				0,89	36		**	
Värmdö, 2018/19	0,85	41				1,06	35			
<i>Median</i>	<i>0,85</i>		<i>1,14</i>			<i>0,81</i>		<i>1,24</i>		
<i>Minimum</i>	<i>0,61</i>		<i>0,97</i>			<i>0,56</i>		<i>0,75</i>		
<i>Maximum</i>	<i>1,16</i>		<i>1,47</i>			<i>1,17</i>		<i>1,86</i>		

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Även här visar genomsnittet på att andelen utomstående skiljer sig mellan olika socioekonomiska grupper. Andelen utomstående är lägre bland ungdomar med högre socioekonomisk bakgrund men högre bland de som har lägre. Däremot tycks socioekonomisk bakgrund ger mindre utslag i högstadiet än i mellanstadiet och det verkar också vara så att det ger något högre utslag bland tjejer än bland killar. Både i Jönköping och Helsingborg tycks skillnaden mellan grupperna ha minskat något under perioden 2012-18 både bland killar och tjejer.

Hur ser då sambandet ut i gymnasiet?

³⁶ Studierna från Askersund, Heby och Sävsjö är alltför små för att kunna analyseras.

Tabell 12. Gymnasiet. Andel (%) utomstående totalt efter socioekonomisk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

	Killar					Tjejer				
	Ganska hög	Medel	Ganska låg	Sign	Efter kontroll	Ganska hög	Medel	Ganska låg	Sign	Efter kontroll
Falkenberg, 2016	0,75	40	1,18			0,88	52	1,12		
Haninge, 2012	0,72	67	0,97	*	*	0,85	74	1,00	**	
Haninge, 2016/17	0,95	57	1,12			0,63	60	1,08	**	*
Helsingborg, 2012	0,91	45	1,20			0,72	47	1,40		
Helsingborg, 2015	1,05	42	1,36			0,69	54	1,02		
Helsingborg, 2018	0,89	55	1,20	**	*	0,78	55	1,07	+	*
Huddinge, 2015	0,91	55	0,96			0,91	54	1,22	**	
Jönköping, 2012	1,02	50	1,10			0,81	53	1,38	**	**
Jönköping, 2015	0,83	47	0,96	+		0,96	50	1,20		
Jönköping, 2018	0,98	46	1,13	+		0,91	53	1,28	**	
Lidingö, 2011	0,97	32				1,00	43			
Stockholm, 2014	0,83	66	1,08	***	*	0,76	75	0,80	***	***
<i>Median</i>	<i>0,91</i>		<i>1,12</i>			<i>0,83</i>		<i>1,12</i>		
<i>Minimum</i>	<i>0,72</i>		<i>0,96</i>			<i>0,63</i>		<i>0,80</i>		
<i>Maximum</i>	<i>1,05</i>		<i>1,36</i>			<i>1,00</i>		<i>1,40</i>		

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Resultaten påminner mycket om de som framträdde i högstadiet. Andelen utomstående är lägre bland ungdomar med högre socioekonomisk bakgrund men högre bland de som har lägre. Ser vi till genomsnittsvärdena tycks skillnaden mellan grupperna vara något mindre än i högstadiet. Även skillnaden mellan könen blir mindre än i högstadiet. Något klart mönster framträder inte om vi ser till utveckling över tid varken i Jönköping eller Helsingborg. Här stämmer bilden med vad som framträdde i mellanstadiet.

Sammanfattningsvis kan vi alltså konstatera att det allmänna mönstret – oberoende av skolstadium och kön – visar att andelen utomstående skiljer sig mellan barn/ungdomar med olika socioekonomisk bakgrund. Utslaget – högre andel utomstående bland de som har lägre bakgrund – skiljer sig dock beroende på kön och ålder. Störst genomslag får socioekonomisk bakgrund i mellanstadiet för att sedan minska med ökad ålder. I mellanstadiet blir skillnaderna större bland killar än bland tjejer, i högstadiet något större bland tjejer medan könsskillnaden är liten i gymnasiet.

En analys av förändring under perioden 2012-18 i Jönköping och Helsingborg tyder knappast på att ojämlikheten skulle ha förändrats över tid i mellanstadiet eller i gymnasiet.

Utomstående i relation till svensk/utländsk bakgrund

En viktig fråga är givetvis om deltagandet i det offentligt subventionerad fritidsutbudet skiljer sig mellan barn/ungdomar med svensk bakgrund och de som har utländsk bakgrund. Ett flertal studier har visat att speciellt tjejer med utländsk bakgrund nyttjar instrumentella aktiviteter i lägre utsträckning. Samtidigt har flera analyser visar att barn/ungdomar med utländsk bakgrund i högre utsträckning än de som har svensk bakgrund besöker bibliotek, simhall och fritidsgård i högre utsträckning. I tabellerna B.4-6 redovisas uppgifter kring alla uppdelat efter kommun/undersökningår, olika grupper av svensk/utländsk bakgrund samt kön³⁷. I tabellen redovisas även förekomst av signifikanta skillnader dels totalt, dels efter kontroll för socioekonomisk bakgrund.

För att få en mer övergripande bild av resultaten har andelen utomstående bland andra och första generationens invandrare relaterats till andelen utomstående bland de som har svensk bakgrund (kvoten mellan värdena). Värden under ett (1) innebär att färre bland de som har utländsk bakgrund är utomstående, värden över ett att fler är utomstående. I flera av undersökningarna är antalet svarande i någon eller fler grupper mer begränsat. I redovisningen nedan har vi begränsat oss till att endast presentera resultat för de fall där antalet svarande bland andra respektive första generationens svarande uppgår till minst 20 personer för att mer slumpartade värden inte skall störa resultaten alltför mycket. Detta påverkar främst uppgifterna kring första generationens invandrare.

Vi börjar med att se på resultaten för mellanstadiet.

Tabell 13. Mellanstadiet. Andel (%) utomstående totalt efter svensk/utländsk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Killar					Tjejer				
	Svensk bakgr.	Andra gen.	Första gen.	Sign	Efter kontroll	Svensk bakgr.	Andra gen.	Första gen.	Sign	Efter kontroll
Jönköping, 2012	9	0,56				6	2,83		+	*
Jönköping, 2015	9	1,44				10	0,80			
Jönköping, 2018	9	1,56				8	2,25	1,75	*	+
Haninge, 2012	17	0,41	0,41	*		14	0,14	0,93	+	+
Helsingborg, 2012	14	0,50	1,07			8	1,50	2,38	*	
Helsingborg, 2015	18	1,17	3,17			21	1,67	2,10		
Helsingborg, 2018	17	0,88	2,06	**	+	16	1,13	1,75	*	
Stockholm, 2014	14	0,57	0,50			15	1,00	0,73		
Täby, 2013	12	0,67				12	1,42			
Täby, 2018	7	1,14				12	1,42			
<i>Median</i>		<i>0,78</i>	<i>1,07</i>				<i>1,42</i>	<i>1,75</i>		
<i>Minimum</i>		<i>0,41</i>	<i>0,41</i>				<i>0,14</i>	<i>0,73</i>		
<i>Maximum</i>		<i>1,56</i>	<i>3,17</i>				<i>2,83</i>	<i>2,38</i>		

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Ser vi till den övergripande bilden tycks utländsk bakgrund innebära olika saker för killar och tjejer. Bland killar är skillnaden mot de som har svensk bakgrund relativt begränsad – ungefär lika många är utomstående. Möjligen kan man se en svag tendens till att andelen utomstående skulle kunna vara något lägre bland andra generationens invandrarkillar än bland första generationens. Här skall vi dock notera att det finns stora variationer. I vissa fall är andelen utomstående högre bland killar med utländsk bakgrund, i andra fall är den lägre. Bland tjejer tycks däremot både bland andra och första generationens invandrare fler vara utomstående än

³⁷ I undertabellerna a presenteras andelen utomstående inom instrumentella aktiviteter, i undertabellerna b andel utomstående totalt.

bland tjejer med svensk bakgrund. Liksom bland killar varierar det mellan olika kommuner men i de flesta fall gäller att de som har utländsk bakgrund i högre utsträckning – eller i varje fall lika ofta – är utomstående.

En jämförelse mellan undersökningarna under tidsperioden 2012-18 i Jönköping och Helsingborg tyder knappast på att det under denna period skulle ha skett några större förändringar.

Frågan är då hur sambandet ser ut i högstadiet³⁸.

Tabell 14. Högstadiet. Andel (%) utomstående totalt efter svensk/utländsk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Killar					Tjejer				
	Svensk bakgr.	Andra gen.	Första gen.	Sign	Efter kontroll	Svensk bakgr.	Andra gen.	Första gen.	Sign	Efter kontroll
Jönköping, 2012	33	1,12	1,21			24	2,00	1,83	***	*
Jönköping, 2015	33	0,94	1,12			30	1,53	1,83	***	+
Jönköping, 2018	30	0,40	1,27		**	25	1,72	1,24	*	*
Helsingborg, 2012	35	1,06	1,51		+		1,62	2,26	***	***
Helsingborg, 2015	36	0,81	1,11			33	1,52	1,45	**	
Helsingborg, 2018	33	1,06	1,15			37	1,24	1,49	**	
Haninge, 2012	46	0,63	0,85		*	43	1,35	1,37	+	
Haninge, 2015	40	0,90	1,05			37	0,95	1,65	*	+
Stockholm, 2013	37	1,27	1,35	**		37	1,65	1,73	***	***
Huddinge, 2015	32	1,13	1,38	*		41	1,24	1,24	*	
Linköping, 2013	36	1,39	1,33	*		29	1,62	2,21	***	**
Malmö, 2015	24	1,46	1,38	***	+	33	1,67	1,58	***	***
Täby, 2013	27	1,19				31	1,06			
Kalmar, 2013	28	1,46	0,54		*	26	1,31	1,85	*	
<i>Median</i>		1,46	1,51				2,00	2,26		
<i>Minimum</i>		1,09	1,21				1,53	1,65		
<i>Maximum</i>		0,40	0,54				0,95	1,24		

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Resultaten stämmer väl med de som framträdde i mellanstadiet. Killar med utländsk bakgrund nyttjar de offentligt stödda verksamheterna i ungefär samma utsträckning som killar med svensk bakgrund med en viss tendens till att nyttjandet skulle vara något högre bland andra generationens invandrarkillar. Värdena mellan kommunerna varierar dock betydligt. Liksom i mellanstadiet är andelen utomstående högre bland tjejer med utländsk bakgrund med liten skillnaden mellan andra och första generationen. Även om värdena varierar mellan kommunerna framträder detta mönster i de flesta fall. Överrepresentationen tycks ligga på ungefär samma nivå som i mellanstadiet.

Jämförelse mellan undersökningarna under perioden 2012-18 ger knappast någon entydig bild av utvecklingen över tid. I Jönköping tycks situationen för andra generationens invandrarkillar och första generationens invandartjejer ha förbättrats något. Detta tycks också gälla för första generationens invandrarkillar och andra generationens invandartjejer i Helsingborg.

Hur ser då sambandet med svensk/utländsk bakgrund ut i gymnasiet?

³⁸ I detta stadium är antalet andra och första generationens invandrare uppdelat efter kön alltför litet i Lidingö (2011, 2015), Vallentuna (2015), Värmdö (2015 och 2018/19) Askersund (2019), Heby (2019), Knivsta (2019) och Sävsjö (2013/14, 2018) för att resultaten skall bli tillförlitliga.

Tabell 15. Gymnasiet. Andel (%) utomstående totalt efter svensk/utländsk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Killar					Tjejer				
	Svensk bakgr.	Andra gen.	Första gen.	Sign	Efter kontroll	Svensk bakgr.	Andra gen.	Första gen.	Sign	Efter kontroll
Falkenberg, 2015	39	1,13				48	1,19			
Jönköping, 2012	51	0,84	0,98			50	1,18	1,50	*	+
Jönköping, 2015	45	0,80	0,78			50	1,10	1,28		
Jönköping, 2018	47	0,74	1,00			53	1,04	0,96		
Haninge, 2012	66	0,97		*	*	60	1,22	1,45	**	*
Haninge, 2015	60	0,72	0,83			46	1,20	1,39	*	
Helsingborg, 2012	45	1,00	0,78			45	1,24	1,22	**	
Helsingborg, 2015	42	1,14	1,26			52	0,88	1,10		
Helsingborg, 2018	57	0,84	1,00			54	0,94	1,09		
Huddinge, 2015	52	1,12	1,04			45	1,13	1,38	**	+
Lidingö, 2011	29	1,03				38	1,55			
Stockholm, 2014	57	1,16	1,18	**		58	1,14	1,38	***	***
<i>Median</i>		<i>0,99</i>	<i>1,00</i>				<i>1,16</i>	<i>1,33</i>		
<i>Minimum</i>		<i>0,72</i>	<i>0,78</i>				<i>0,88</i>	<i>0,96</i>		
<i>Maximum</i>		<i>1,16</i>	<i>1,26</i>				<i>1,55</i>	<i>1,50</i>		

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001

Även här framträder samma mönster. Killar med utländsk bakgrund tycks inte vara utomstående i större utsträckning, tjejer med utländsk bakgrund är oftare utomstående. Vi bör dock notera att skillnaderna mellan tjejer med utländsk bakgrund och de som har svensk framstår som något mindre än på de två lägre stadierna. Jämförelserna mellan undersökningarna under perioden 2012-18 i Jönköping och Helsingborg tyder inte på att det skulle ha skett större mer systematiska förändringar under denna period. I Jönköping tycks dock andelen utomstående bland första generationens invandrantjejer relativt sett minskat.

Sammantaget ger resultaten för de tre skolstadierna en mycket likartad bild av skillnaderna mellan barn med utländsk bakgrund och de som har svensk som tycks gälla i stort sett oberoende av ålder. Bland killar är skillnaderna begränsade, medan det är vanligare att tjejer med utländsk bakgrund är utomstående än de som har svensk bakgrund.

Vad påverkar främst om barn/ungdomar är utomstående eller ej?

Vi har i de två tidigare kapitlen undersökt hur andelen utomstående skiljer sig mellan olika grupper med olika socioekonomisk bakgrund respektive olika grad av svensk/utländsk bakgrund. En viktig fråga är vad som främst påverkar om barn/ungdomar är utomstående. Ett välkänt faktum är ju att socioekonomisk och svensk/utländsk bakgrund är starkt korrelerade med varandra. Barn och ungdomar med utländsk bakgrund har i genomsnitt lägre socioekonomisk bakgrund än de som har svensk bakgrund. Bägge dessa variabler är också sammankopplade med andra faktorer, som kanske är mer avgörande, t ex var man bor.

För att få en klarare bild av vad som påverkar vilka som är utomstående har materialen – från olika undersökningar – analyserats med binär logistisk regressionsanalys. I en sådan analys undersöks sambandet med en specifik variabel efter kontroll för samband med övriga variabler, vilket ger en bild av just denna variabels eventuella påverkan. För att ge en mer utförlig bild av den sociala bakgrundens inverkan har i modellen även tagits med ungdomarnas familjesituation – familjekonstellation och relation till föräldrar (mätt via förtroende för föräldrar) – vid sidan av de ovan nämnda variablerna. Dessa modeller analyseras separat för killar och tjejer samt uppdelat efter de tre skolstadierna.

I tabell 16 presenteras resultaten från de senast genomförda undersökningarna i mellanstadiet.

Tabell 16. Mellanstadiet. Den sociala bakgrundens påverkan på utomstående. Resultat från binär logistisk regression – oddskvoter och förklaringsgrad (pseudo-R²) efter kön och kommun.

Kommun, år	Jönköping, 2018		Helsingborg, 2018		Huddinge, 2015		Stockholm, 2014	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
<i>Familjekonstellation</i>		+					+	
Båda föräldrar	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Växelvis	0.92	3.54**	1.26	1.59	1.84	2.70*	1.06	1.43
Ensam mamma			1.10	2.19*			1.98	1.67
Mamma o ann vuxen							1.02	1.53
<i>Förtroende föräldrar</i>			+	**	+			
Ingen	0.74	1.07	1.19	2.65**	1.95	1.61		
En	0.00	0.54	2.02*	1.96*				
Båda	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00 (#)	1.00 (#)		
<i>Socioek. bakgrund</i>			*					*
Hög	0.30	0.93	0.94	0.50	0.44	0.39	0.99	0.95
Ganska hög	0.55	0.92	0.97	0.64	0.58	0.85	0.58*	0.85
Medel	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Ganska låg	1.08	1.16	1.14	1.68+	1.40	1.24	1.17	0.88
Låg	3.88	0.00	3.92**	1.90	0.46	1.38	1.14	2.85**
<i>Sv/utl bakgrund</i>		+					*	
Svensk bakgrund	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Svag inv. anknytning	1.22	1.24	0.61	0.70	2.01	1.28	2.12	1.66
Andra gen. inv.	1.19	3.08*	0.87	0.94	0.68	2.38+	1.60	1.68
Första gen. inv.	2.10	2.89	1.42	1.31	0.60	2.82+	0.91	1.46
Pseudo R ²	13.2	11.3	13.2	10.6	8.5	8.5	4.6	2.3

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # I detta fall finns endast svarsalternativet "Någon förälder".

Resultaten ger knappast någon entydig bild av hur social bakgrund påverkar om barnen är utomstående eller ej. I det klart dominerande antalet fall framträder inga signifikanta direkta samband. Det är därför rimligt att utgå från att förklaringen till varför de är utomstående i hög grad måste sökas utanför deras sociala bakgrund. Ser vi till de signifikanta sambanden är dessa jämnt utspridda över alla förklaringsvariablerna. Social bakgrund kan ibland påverka frågan om

man är utomstående eller ej, men resultaten tyder knappast på att något specifikt i den sociala bakgrunden har en mer dominerande roll.

Frågan är då om bilden blir densamma i högstadiet. Eftersom vi här även har med Malmö måste resultaten redovisas i två tabeller.

Tabell 17.a. Högstadiet. Den sociala bakgrundens påverkan på utomstående. Resultat från binär logistisk regression – oddskvoter och förklaringsgrad (pseudo-R²) efter kön och kommun.

Kommun, år	Jönköping, 2018		Helsingborg, 2018		Huddinge, 2015	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
<i>Familjekonstellation</i>			*			
Växelvis	1.23	0.83	1.96**	1.47+	1.38	1.53
Ensam mamma	0.63	1.15	1.57	1.48	1.15	1.16
Mamma o ann vuxen		2.41+		3.18*		1.59
<i>Förtroende föräldrar</i>	*		+	**		
Ingen	1.13	1.26	1.65+	1.88*	1.29	1.35
En	2.88**	1.73*	1.55+	1.70*		
Båda	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00 (#)	1.00 (#)
<i>Socioek. bakgrund</i>						
Hög	0.90	0.96	0.78	0.41	0.64	0.62
Ganska hög	0.62	0.71	1.04	0.61*	0.98	0.79
Medel	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Ganska låg	0.88	1.46	1.06	0.96	1.45	0.96
Låg	0.50	0.78	0.58	1.10	2.82*	0.48+
<i>Sv/utl bakgrund</i>	*	*				
Svensk bakgrund	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Svag inv. anknytning	0.63	1.16	1.38	0.71	0.90	1.38
Andra gen. inv.	0.31**	2.18**	1.08	1.26	1.15	1.48
Första gen. inv.	1.21	0.98	1.31	1.44	1.27	1.47
Pseudo R ²	9.5	7.0	5.2	11.5	4.3	4.6

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # I detta fall finns endast svarsalternativet "Någon förälder".

Tabell 17.b. Högstadiet. Den sociala bakgrundens påverkan på utomstående. Resultat från binär logistisk regression – oddskvoter och förklaringsgrad (pseudo-R²) efter kön och kommun.

Kommun, år	Malmö, 2015		Stockholm, 2014	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
<i>Familjekonstellation</i>				
Båda föräldrar	1.00	1.00	1.00	1.00
Växervis	1.12	1.00	1.20	1.19
Ensam mamma	0.97	1.81	1.14	1.67+
Mamma o ann vuxen	2.50+	0.93		
<i>Förtroende föräldrar</i>				
Ingen	1.31	1.14	1.05	1.28
En	1.64+	1.17		
Båda	1.00	1.00	1.00 (#)	1.00 (#)
<i>Socioek. bakgrund</i>				
Hög	*	*	**	**
Ganska hög	0.67	0.50	0.64	0.62
Ganska hög	0.57**	0.76	0.76+	0.61**
Medel	1.00	1.00	1.00	1.00
Ganska låg	1.20	1.36+	1.12	1.22
Låg	1.12	1.71*	2.85***	1.30
<i>Sv/utl bakgrund</i>				
Svensk bakgrund	1.00	1.00	1.00	1.00
Svag inv. anknytning	1.37	1.15	0.96	1.87**
Andra gen. inv.	1.57*	2.22**	1.20	2.12***
Första gen. inv.	1.25	1.80**	1.34	2.19**
Pseudo R ²	5.7	8.8	5.3	10.6

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # I detta fall finns endast svarsalternativet "Någon förälder".

Även i högstadiet gäller att sambanden med de variabler som beskriver ungdomarnas sociala bakgrund ofta inte är signifikanta. Ungdomarnas sociala bakgrund tycks alltså knappast ha en central betydelse när det gäller om de är utomstående totalt sett eller ej. Ser vi till de signifikanta sambanden är dessa även här relativt jämnt utspridda över familjesituation, socioekonomisk bakgrund och svensk/utländsk bakgrund. Alla dessa faktorer tycks alltså i vissa sammanhang kunna "förklara" om ungdomarna är utomstående eller ej. En sak bör dock noteras – antalet signifikanta samband med svensk/utländsk bakgrund är fler bland tjejer (tre av fem) än bland killar (ett av fem). Detta tyder på att utländsk bakgrund kan ha en större inverkan bland tjejer än bland killar.

Hur är det då i gymnasiet?

Tabell 18. Gymnasiet. Den sociala bakgrundens påverkan på utomstående. Resultat från binär logistisk regression – oddskvoter och förklaringsgrad (pseudo-R²) efter kön och kommun.

Kommun, år	Jönköping, 2018		Helsingborg, 2018		Huddinge, 2015		Stockholm, 2014	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
<i>Familjekonstellation</i>							**	
Båda föräldrar	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Växelvis	1.08	1.51	1.60	1.48	1,60	0.82	1.65+	2.62**
Ensam mamma	1.18	4.80***	1.17	2.06*	1,34	1.17	3.42*	1.24
Mamma o ann vuxen		0.59	3.97*	1.13		1.16	2.13***	1.67*
<i>Förtroende föräldrar</i>								
Ingen	1.55	1.31	1.27	0.74	1.34+	1.05	1.22	1.08
En	0.85	1.29	1.49	0.77				
Båda	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00 (#)	1.00 (#)	1.00 (#)	1.00 (#)
<i>Socioek. bakgrund</i>								***
Hög	0.80	1.28	0.56		0.79	0.62	0.60	0.29***
Ganska hög	0.96	0.78	0.81	0.65	0.83	0.73	0.73	0.55***
Medel	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Ganska låg	1.19	1.79+	1.46	1.02	0.99	1.17	1.38	0.51*
Låg	3.66	2.81	1.82	2.37	1.01	0.94	0.85	4.84*
<i>Sv/utl bakgrund</i>								***
Svensk bakgrund	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Svag inv. anknytning	0.52	0.92	0.60	0.94	1.41	1.19	1.47	1.41
Andra gen. inv.	0.96	0.82	0.87	1.27	1.13	1.54+	1.49	1.97**
Första gen. inv.	1.16	1.06	0.93	1.15	0.79	1.71+	1.93*	4.93***
Pseudo R ²	7.4	12.2	9.3	8.4	3.5	5.0	7.9	18.4

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # I detta fall finns endast svarsalternativet ”Någon förälder”.

Resultaten tyder även här på att social bakgrund har en begränsad inverkan på om ungdomar på gymnasiet är utomstående eller ej, endast mer enstaka samband framträder.

En sammanfattande bild av resultaten från de logistiska analyserna tyder knappast på att barnens/ungdomarnas sociala bakgrund spelar en viktig roll om vi skall försöka förstå varför de blir utomstående från offentligt subventionerade fritidsaktiviteter. Att sambanden blir något fler i högstadiet (dock fortfarande relativt få) skulle kunna bero på att materialen här är något större. Oberoende av vilket måste man dra slutsatsen att de signifikanta sambanden är utspridda mellan de olika bakgrundsvariablerna, vilket också förstärker bilden av att social bakgrund endast ger en begränsad förklaring till varför barn/ungdomar är utomstående. Detta skall givetvis ställas mot att nyttjandet av instrumentella aktiviteter – förening och kulturskola – klart påverkas av både socioekonomisk och svensk/utländsk bakgrund. I detta fall påverkar social bakgrund starkt nyttjandet. Nyttjandet av instrumentella aktiviteter är klart ojämnt – högre bland de som har högre socioekonomisk bakgrund samt (speciellt bland tjejer) högre bland de som har svensk bakgrund än de som har utländsk bakgrund. Nyttjandet av de expressiva aktiviteterna – bibliotek, simhall, fritidsgård – spelar en central roll för att kompensera för dessa ojämligheter i nyttjandet av instrumentella aktiviteter

Hälsa och livskvalitet

En tidigare rapport om utomstående har visat att barn/ungdomar som är utomstående har sämre hälsa och livskvalitet³⁹. I rapporten *Vilka nyttjar inte det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet?* visas att utomstående skattar sin hälsa/livskvalitet lägre. Bland killar kvarstår dessa samband även efter kontroll för social bakgrund, vilket pekar på att deltagandet i de offentligt subventionerade fritidsaktiviteterna har en direkt inverkan på killars hälsa/livskvalitet. Däremot försvinner sambandet bland tjejer, vilket tyder på att det snarare är den sociala bakgrunden som påverkar deras hälsa/livskvalitet. Att inte delta i det offentligt finansierade fritidsutbudet blir snarare ytterligare ett uttryck för att man har dålig hälsa/livskvalitet.

Låt oss se lite närmare på vilka skillnader som framträder mellan de utomstående och de som deltar i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter i de material som analyseras här. Nedan analyseras sambanden med självskattad hälsa, förekomst av besvär samt skattad livskvalitet. Resultaten presenteras i tre olika delavsnitt.

Självskattad hälsa

I analyserna nedan studeras hur många som skattar sin hälsa som inte bra (varken bra eller dålig, ganska dålig, dålig)⁴⁰. Resultaten presenteras uppdelat efter skolstadium, kön och kommun/undersökningsår. Vi börjar med att se om hälsan bland de utomstående skiljer sig i mellanstadiet.

Tabell 19. Mellanstadiet. Andel (%) som ej skattar sin hälsa som bra. Jämförelse mellan utomstående och icke-utomstående efter kön och kommun.

Kommun, år	Killar			Tjejer		
	Nej	Ja	Sign.	Nej	Ja	Sign.
Haninge, 2012	4	29	***	9	16	*
Helsingborg, 2018	7	16	***	9	13	***
Huddinge, 2015	9	17	*	11	29	**
Jönköping, 2018	7	28	***	7	22	***
Stockholm, 2014	6	9	**	11	22	***
Täby, 2018	7	26	***	9	23	*

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Resultaten är mycket entydiga – utomstående skattar sin hälsa lägre än de som deltar i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter. Skillnaderna framstår som relativt likartade bland killar och tjejer.

Hur är det då i högstadiet? Sävsjö tas inte med här eftersom undersökningen är för liten för att ge tillförlitliga uppgifter.

³⁹ Elofsson, S, **Vilka nyttjar inte det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet?**

⁴⁰ Frågan lyder *Hur tycker du att din hälsa är?* med svarsalternativ: Bra, Ganska bra, Varken bra eller dålig, Ganska dålig, Dålig.

Tabell 20. Högstadiet. Andel (%) som ej skattar sin hälsa som bra. Jämförelse mellan utomstående och icke-utomstående efter kön och kommun.

Kommun, år	Killar Utomstående			Tjejer Utomstående		
	Nej	Ja	Sign.	Nej	Ja	Sign.
Askersund, 2019	8	19	**	15	33	**
Haninge, 2016	8	29	***	22	36	***
Heby, 2019	14	27	**	21	52	**
Helsingborg, 2018	8	21	***	16	26	***
Huddinge, 2015	11	23	***	19	38	***
Jönköping, 2018	10	16	***	17	27	***
Kalmar, 2013	7	18	**	15	23	*
Knivsta, 2019	13	24	**	16	33	***
Lidingö, 2015	9	13	**	14	35	***
Linköping, 2013	8	12	***	13	24	***
Malmö, 2015	10	19	***	21	32	***
Stockholm, 2014	7	13	***	13	26	***
Täby, 2018	8	28	***	13	28	**
Vallentuna, 2015	9	26	***	16	31	***
Värmdö, 2018	9	25	***	20	34	***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Även här framträder tydliga skillnader mellan utomstående och de som deltar i offentligt subventionerade verksamheter i samtliga studier. Fler bland de utomstående skattar sin hälsa som inte bra. Allmänt sett förefaller skillnaderna vara likartade bland killar och tjejer.

Framträder även samma genomgående mönster i gymnasiet?

Tabell 21. Gymnasiet. Andel (%) som ej skattar sin hälsa som bra. Jämförelse mellan utomstående och icke-utomstående efter kön och kommun.

Kommun, år	Killar Utomstående			Tjejer Utomstående		
	Nej	Ja	Sign.	Nej	Ja	Sign.
Falkenberg, 2015	14	16	+	21	17	
Haninge, 2016	16	31	***	21	43	***
Helsingborg, 2018	11	19	***	17	25	+
Huddinge, 2014	14	28	***	25	36	***
Jönköping, 2018	9	25	***	21	35	***
Lidingö, 2015	10	16	*	23	23	
Stockholm, 2013	7	18	**	17	28	**
Täby, 2019	10	26	***	15	26	**

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Bland killar framträder signifikanta skillnader mellan utomstående och de som deltar i de offentligt subventionerade verksamheterna i samtliga fall utom ett. I det senare finns dock tendens till signifikant skillnad. Bland killar tycks den mycket tydliga skillnaden även framträda genomgående i gymnasiet. Bland tjejer är bilden inte lika entydig. I hälften av fallen finns signifikanta skillnader som visar att utomstående har sämre hälsa. Bland de övriga finner vi fall där utomstående har lika bra eller bättre hälsa än de övriga. Detta gäller till exempel i Lidingö och Falkenberg.

Förekomst av besvär

I nästan alla undersökningar har frågor kring förekomst av olika besvär besvarats på en fyrgradig skala – i stort sett varje dag, ungefär en gång per vecka, ungefär en gång per månad respektive sällan eller aldrig. I undersökningarna från Helsingborg lyder frågan *Har du haft*

något/några av följande besvär under de senaste 12 månaderna? med svarsalternativen: Nej, Ja 1 gång, Ja 2-3 gånger, Ja 4-10 gånger, Ja 11-20 gånger, Ja fler än 20 gånger. Som ett mått på förekomst används medelvärdet av följande alternativ: Ont i huvudet, Varit irriterad eller på dåligt humör, Ont i magen (inte mensvärk), Känt dig nedstämd, Känt oro, Känt ångest, Känt dig stressad, Svårt att somna eller sova, Varit jättetrött. Vid beräkningen av medelvärdet har svaren kodats så att högre värden innebär högre förekomst av besvär.

Låt oss börja med att se om de utomstående skiljer sig från de som deltar i offentligt subventionerad verksamhet i mellanstadiet.

Tabell 22. Mellanstadiet. Förekomst av besvär (m). Jämförelse mellan utomstående och icke-utomstående efter kön och kommun.

Kommun, år	Killar Utomstående			Tjejer Utomstående		
	Nej	Ja	Sign.	Nej	Ja	Sign.
Haninge, 2012	1,94	2,00		2,09	2,21	
Helsingborg, 2018	2,49	2,47		2,75	2,85	
Huddinge, 2015	1,98	2,08		2,12	2,14	
Jönköping, 2018	2,07	2,16		2,21	2,38	
Stockholm, 2014	1,95	2,11	*	2,10	2,17	
Täby, 2018	2,01	2,53	**	2,28	2,23	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Här skiljer sig resultaten markant från de som framträdde när det gäller självskattad hälsa. Även om det finns en svag tendens till att utomstående redovisar något högre förekomst av besvär är det endast i två kommuner – Täby och Stockholm – som det bland killar framträder en tydligt högre förekomst av besvär bland utomstående.

Hur är det då i högstadiet?

Tabell 23. Högstadiet. Förekomst av besvär (m). Jämförelse mellan utomstående och icke-utomstående efter kön och kommun.

Kommun, år	Killar Utomstående			Tjejer Utomstående		
	Nej	Ja	Sign.	Nej	Ja	Sign.
Askersund, 2019	1,95	1,90		2,37	2,66	*
Haninge, 2016	1,83	1,99	*	2,32	2,50	*
Heby, 2019	1,86	2,07		2,65	2,73	
Helsingborg, 2018	2,97	3,24	**	3,92	4,08	
Huddinge, 2015	2,04	2,08		2,41	2,64	***
Jönköping, 2018	1,94	2,03		2,49	2,60	+
Kalmar, 2013	1,81	1,85		2,10	2,30	**
Knivsta, 2019	1,97	2,13		2,56	2,76	*
Lidingö, 2015	1,92	1,92		2,30	2,64	**
Linköping, 2013	2,04	2,06		2,35	2,50	*
Malmö, 2015	1,97	1,95		2,36	2,43	
Stockholm, 2014	1,84	1,87		2,26	2,32	
Täby, 2013	1,95	2,08		2,37	2,60	**
Täby, 2018	2,13	2,29		2,62	2,77	+
Vallentuna, 2015	2,03	2,20	+	2,55	2,76	*
Värmdö, 2018/19	2,29	2,22		2,77	2,92	+

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Resultaten skiljer sig här mellan killar och tjejer. Bland killar finner vi tydliga tecken på högre förekomst av besvär bland utomstående endast i två kommuner – Helsingborg och Haninge.

Bland tjejer blir antalet signifikanta skillnader betydligt fler och man kan mer allmänt se tecken på att utomstående redovisar högre förekomst av besvär.

Hur ser då skillnaderna ut i gymnasiet?

Tabell 24. Gymnasiet. Förekomst av besvär (m). Jämförelse mellan utomstående och icke-utomstående efter kön och kommun.

Kommun, år	Killar Utomstående			Tjejer Utomstående		
	Nej	Ja	Sign.	Nej	Ja	Sign.
Falkenberg, 2015	3,01	3,11		3,72	3,60	
Haninge, 2016	2,02	2,15		2,49	2,67	*
Helsingborg, 2018	3,33	3,58	*	4,64	4,68	
Huddinge, 2014	2,08	2,09		2,54	2,61	
Jönköping, 2018	2,14	2,25	+	2,73	2,86	*
Lidingö, 2015	1,90	1,96		2,31	2,46	
Stockholm, 2014	2,97	3,24		3,92	4,08	**
Täby, 2019	2,24	2,32		2,81	2,88	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Antalet signifikanta skillnader är färre än i högstadiet – bland killar endast en, bland tjejer tre. Alla dessa fall visar på en högre förekomst av besvär bland utomstående. Allmänt tycks skillnaden mellan utomstående och de som deltar i offentligt subventionerad verksamhet vara relativt begränsad bland killar, medan man bland tjejer kan se en viss indikation på att besvär skulle vara något vanligare bland de utomstående, men detta gäller inte entydigt.

Skattad livskvalitet

Barnen/ungdomarna har i en speciell fråga fått skatta sin livskvalitet på en skala från ett (mycket dålig) till 10 (mycket bra). Vid jämförelserna används här medelvärdet av de deltagandes skattningar.

Vi börjar med att se till mellanstadiet. I två av kommunerna – Helsingborg och Stockholm – har denna fråga inte ingått i enkäterna.

Tabell 25. Mellanstadiet. Skattad livskvalitet (m). Jämförelse mellan utomstående och icke-utomstående efter kön och kommun.

Kommun, år	Killar Utomstående			Tjejer Utomstående		
	Nej	Ja	Sign.	Nej	Ja	Sign.
Haninge, 2012	8.7	8.0	+	8.2	7.6	+
Huddinge, 2015	8.8	8.5		8.5	8.3	
Jönköping, 2018	8.9	8.4	+	8.5	8.0	+
Täby, 2018	8.5	7.9		8.1	8.0	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Skillnaden mellan utomstående och de som nyttjar offentligt subventionerade verksamheter framstår som mycket begränsade – i inget fall framträder signifikanta samband. I några fall framträder dock tendens (p<0.10) till samband. I alla dessa fall skattar utomstående sin livskvalitet lägre.

Hur är det då i högstadiet?

Tabell 26. Högstadiet. Skattad livskvalitet (m). Jämförelse mellan utomstående och icke-utomstående efter kön och kommun.

Kommun, år	Killar Utomstående			Tjejer Utomstående		
	Nej	Ja	Sign.	Nej	Ja	Sign.
Askersund, 2019	8.2	7.6	+	6.8	5.7	**
Haninge, 2016	8.1	7.2	**	6.8	6.1	*
Heby, 2019	7.9	7.2	+	6.5	6.0	
Helsingborg, 2018	8.3	7.4	***	7.4	6.9	**
Huddinge, 2015	8.5	8.3		7.6	7.0	***
Jönköping, 2018	8.2	8.0		7.5	6.9	**
Kalmar, 2013	8.4	8.2		7.5	7.0	*
Knivsta, 2019	7.8	7.0	**	7.0	6.6	
Lidingö, 2015	8.5	8.2		7.7	6.9	**
Linköping, 2013	8.2	7.9	*	7.6	7.0	*
Malmö, 2015	8.3	8.0	*	7.3	6.9	**
Stockholm, 2014	8.2	8.0	+	7.5	7.2	**
Täby, 2018	8,3	7,3	***	7,5	6,9	*
Vallentuna, 2015	7.9	7.4	+	7.3	6.8	*
Värmdö, 2018/19	7.9	7.2	+	7.4	6.9	+

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

I detta stadium blir skillnaderna betydligt mer framträdande. Bland tjejer framträder signifikanta skillnader mellan utomstående och de som deltar i offentligt subventionerad verksamhet i samtliga fall utom ett – i alla fall skattar de utomstående sin livskvalitet lägre. Bland killar blir inte genomslaget lika entydigt – endast i en t av fallen framträder signifikanta skillnader. Alla dessa handlar om att utomstående skattar sin livskvalitet lägre och tecken på liknande skillnader framträder även i flera andra fall.

Frågan är då hur det ser ut i gymnasiet.

Tabell 27. Gymnasiet. Skattad livskvalitet (m). Jämförelse mellan utomstående och icke-utomstående efter kön och kommun.

Kommun, år	Killar Utomstående			Tjejer Utomstående		
	Nej	Ja	Sign.	Nej	Ja	Sign.
Falkenberg, 2016	8.4	7.9	*	7.8	7.9	
Haninge, 2016	7.9	7.5	*	6.9	6.5	+
Helsingborg, 2018	8.0	7.5	*	7.6	7.3	
Huddinge, 2015	8.0	7.5	**	7.3	7.0	
Jönköping, 2018	8.0	7.6	*	7.1	6.9	+
Lidingö, 2015	8.3	8.4		7.8	7.4	
Stockholm, 2014	7.9	7.5	**	7.6	7.0	***
Täby, 2019	7.9	7.6	*	7.7	7.3	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Här blir bilden lite motsatt den i högstadiet. Bland killar framträder signifikanta skillnader i alla kommuner utom en, alla dessa visar att utomstående skattar sin livskvalitet lägre. Sammantaget tyder resultaten på att killar i gymnasiet som är utomstående skattar sin livskvalitet lägre. Bland tjejer framträder endast en signifikant skillnad – i studien från Stockholm. Ser man till de samlade resultaten finns dock även här tecken på att utomstående i allmänhet skattar sin livskvalitet något lägre.

En sammanfattande bild

Även om det genomgående framträder – i de fall det finns skillnader – att utomstående skattar sin hälsa och livskvalitet lägre – finns det tydliga olikheter mellan de tre olika måtten. De tydligaste och klaraste skillnaderna framträder när det gäller självskattad hälsa. På samtliga stadier, bland både killar och tjejer, i alla kommuner, gäller att andelen som har sämre hälsa (varken bra eller dålig, ganska dålig, dålig) är högre bland de utomstående. Att inte delta i det offentligt finansierade fritidsutbudet ger alltså ett mycket starkt utslag på självskattad hälsa.

Närmast efter detta kommer utslag på skattad livskvalitet, där resultaten i de fall det finns skillnader är att utomstående skattar sin livskvalitet i genomsnitt lägre. I högstadiet och gymnasiet framträder signifikanta skillnader i något mer än hälften av fallen. I mellanstadiet framträder inga signifikanta skillnader, endast enstaka indikationer på sådana. Att vara utomstående tycks alltså ha en mer begränsad inverkan på livskvaliteten bland mellanstadieelever. Ser vi till kön skiljer sig resultaten i högstadiet och gymnasiet. I högstadiet framträder tydliga skillnader mellan utomstående och de som ej är det klart tydligare bland tjejer. I gymnasiet oftare bland killar. I bägge fallen framträder dock signifikanta skillnader för bägge könen och den samlade bilden tyder på att de utomstående skattar sin livskvalitet lägre.

Minst utslag tycks deltagandet i offentligt subventionerad verksamheter få på förekomst av besvär. Andelen signifikanta skillnader är här betydligt lägre – bland killar i ungefär en femtedel av fallen, bland tjejer i knappt en tredjedel av fallen. I samtliga av dessa fall gäller att utomstående redovisar högre förekomst av besvär. Det finns dock även här könsskillnader. I mellanstadiet gäller att alla de signifikanta skillnaderna framträder bland killar, medan sådana är vanligare bland tjejer på de båda högre stadierna.

Sammanfattning med diskussion

Vi studerar i den här rapporten barn och ungdomar - utomstående – som inte är med i förening eller kulturskola eller besöker bibliotek, simhall och fritidsgård minst en gång per vecka. Dessa fritidsaktiviteter har valts därför att de tillsammans innefattar en stor del av de fritidsverksamheter som stat och kommun subventionerar när det gäller satsningar på barns och ungdomars fritidsaktiviteter. Ett annat skäl till att belysa hur denna andel varierar i dagens läge är att tidigare studier visat att utomstående i genomsnitt skattar sin hälsa och livskvalitet lägre än de som deltar, varför satsningar på att fånga in denna grupp blir ett viktigt inslag i kommunernas satsningar på att förbättra hälsan bland dem.

Syftet med den här rapporten är

1. Att studera hur många av barnen/ungdomarna i mellan-, högstadiet och gymnasiet som är utomstående.
2. Att undersöka i vilken utsträckning det skett förändringar över tid.
3. Hur andel utomstående varierar beroende på kön, ålder, socioekonomisk bakgrund, svensk/utländsk bakgrund samt kommun och undersökningsår.
4. Att studera gruppens hälsa och livskvalitet i jämförelse med de som nyttjar de offentligt subventionerade verksamheterna.

Underlag till analyserna har hämtats från en lång rad undersökningar som genomförts under perioden 1994-2019 inom projektet *Ung livsstil*. Urvalet till dessa undersökningar är slumpmässigt och ger för varje kommun en representativ bild av situationen för samtliga elever – både de som går i kommunala skolor och de som går i friskolor. Materialet innefattar elever från mellan- och högstadiet samt gymnasiet och omfattar sammantaget 81 686 elever. Genomgående gäller att svarsfrekvensen är som lägst 70 %, i de flesta fall avsevärt högre. Sammantaget ligger svarsfrekvensen något över 80 %.

De centrala analyserna har gjorts på undersökningar som genomförts under perioden 2013-2019 för att ge en bild av hur det ser ut för närvarande medan tidigare data använts för att få en uppfattning om andelen utomstående har förändrats över tid. Sammantaget visar resultaten:

1. Det finns en tydlig koppling till ålder – andelen som inte nyttjar de offentligt stödda verksamheterna ökar mycket markant med åldern. I mellanstadiet handlar det i genomsnitt om något mer än 10 %, till högstadiet har denna andel ökat till mer än en tredjedel för att i gymnasiet öka till över 50 %. Bakom dessa genomsnittsskillnader döljer sig dock skillnader mellan olika kommuner, vilka dock i mellanstadiet är relativt begränsade, men i högstadiet och gymnasiet betydande.
2. I många fall är könsskillnaderna begränsade men i de fall sådana framträder handlar det i första hand om att fler bland tjejer är utomstående.
3. Den samlade bilden pekar mot att andelen utomstående ökat över tid på samtliga stadier, något mindre framträdande i mellanstadiet.
4. Det allmänna mönstret – oberoende av skolstadium och kön – visar att andelen utomstående skiljer sig mellan barn/ungdomar med olika socioekonomisk bakgrund. Utslaget – högre andel utomstående bland de som har lägre bakgrund – skiljer sig dock beroende på kön och ålder. Störst genomslag får socioekonomisk bakgrund i mellanstadiet för att sedan minska med ökad ålder. I mellanstadiet blir skillnaderna större bland killar än bland tjejer, i högstadiet något större bland tjejer medan könsskillnaden är liten i gymnasiet.
5. Skillnaderna mellan barn med utländsk bakgrund och de som har svensk bakgrund ser likartad ut oberoende av ålder. Bland killar är skillnaderna begränsade, medan det är

vanligare att tjejer med utländsk bakgrund är utomstående än de som har svensk bakgrund.

6. En fördjupad analys av den sociala bakgrundens (familj samt socioekonomisk och svensk/utländsk bakgrund) inverkan visar att denna endast ger en begränsad förklaring till varför barn/ungdomar är utomstående. Orsakerna till att barn och ungdomar inte nyttjar de fem fritidsaktiviteter som får stora delar av det offentliga, ekonomiska stödet måste sökas på andra håll. Detta skall givetvis ställas mot nyttjandet av instrumentella aktiviteter – förening och kulturskola. I detta fall påverkar social bakgrund starkt nyttjandet. Nyttjandet är här klart ojämnt – högre bland de som har högre socioekonomisk bakgrund samt (speciellt bland tjejer) högre bland de som har svensk bakgrund än de som har utländsk bakgrund. Nyttjandet av de expressiva aktiviteterna – bibliotek, simhall, fritidsgård – spelar en central roll för att kompensera för dessa ojämligheter i nyttjandet av instrumentella aktiviteter.
7. En analys av skillnaden mellan utomstående och de som nyttjar de offentligt subventionerade fritidsaktiviteterna visar på tydliga olikheter mellan självskattad hälsa, förekomst av besvär och självskattad livskvalitet. De tydligaste och klaraste skillnaderna framträder när det gäller självskattad hälsa. På samtliga stadier, bland både killar och tjejer, i alla kommuner, gäller att andelen som har sämre hälsa (varken bra eller dålig, ganska dålig, dålig) är högre bland de utomstående. Att inte delta i det offentligt finansierade fritidsutbudet ger alltså ett mycket starkt utslag på självskattad hälsa.

Närmast efter detta kommer utslag på skattad livskvalitet, där skillnaderna, i de fall de finns, är att utomstående skattar sin livskvalitet i genomsnitt lägre. I högstadiet och gymnasiet framträder signifikanta skillnader i något mer än hälften av fallen. I mellanstadiet framträder inga signifikanta skillnader, endast enstaka indikationer på sådana. Att vara utomstående tycks alltså ha en mer begränsad inverkan på livskvaliteten bland mellanstadieelever. Ser vi till kön skiljer sig resultaten i högstadiet och gymnasiet. I högstadiet framträder tydliga skillnader mellan utomstående och de som ej är det tydligare bland tjejer, i gymnasiet oftare bland killar. I bägge fallen framträder dock signifikanta skillnader för bägge könen och den samlade bilden tyder på att de utomstående skattar sin livskvalitet lägre.

Minst utslag tycks deltagandet i offentligt subventionerad verksamheter få på förekomst av besvär. Andelen signifikanta skillnader är här betydligt färre – bland killar i ungefär en femtedel av fallen, bland tjejer i knappt en tredjedel av fallen. I samtliga av dessa fall gäller att utomstående redovisar högre förekomst av besvär. Det finns dock även här könsskillnader. I mellanstadiet gäller att alla de signifikanta skillnaderna framträder bland killar, medan sådana är vanligare bland tjejer på de båda högre stadierna.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera – om vi ser till de som inte nyttjar några av de fem fritidsaktiviteter som får huvuddelen av det offentliga ekonomiska stödet (förening, kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall) – att könsskillnaderna är relativt begränsade. I de fall sådan finns gäller dock att det är vanligare att tjejer är utomstående. Däremot finns en mycket tydlig skillnad mellan olika åldersgrupper – både bland killar och tjejer ökar andelen utomstående markant från mellanstadiet till gymnasiet. Det finns också vissa skillnader kopplade till socioekonomisk bakgrund – det är vanligare att de som har en lägre sådan är utomstående – liksom till svensk utländsk bakgrund – vanligare att de som har utländsk bakgrund är utomstående. Samtidigt pekar en fördjupad analys på att dessa båda faktorer endast i begränsad

utsträckning kan förklara varför vissa barn och ungdomar är utomstående. En mer grundläggande förklaring måste sökas från annat håll.

En analys av resultat i kommuner där upprepade studier genomförts pekar mot att andelen utomstående har ökat över tid. Oberoende av kön och ålder tycks alltså andelen barn och ungdomar som inte nyttjar de offentligt subventionerade fritidsaktiviteterna ha ökat över tid.

Tidigare studier har visat att utomstående skattar sin hälsa och livskvalitet lägre än de som inte är utomstående. Resultaten i den här rapporten ger en likartad bild. Oberoende av kön och ålder gäller att de utomstående i högre utsträckning uppger att deras hälsa inte är bra. I högstadiet och gymnasiet skattar också de utomstående sin livskvalitet lägre, men i mellanstadiet är skillnaden liten när det gäller detta. Även om det finns tecken på att utomstående redovisar högre förekomst av besvär gäller detta långtifrån genomgående. Främst framträder sådana skillnader bland killar i mellanstadiet och bland tjejer i de båda högre stadierna.

Referenser

- Blomdahl U. **Ansökan om medel för utvärdering av offentligt bedriven verksamhet på fritidsområdet**, 1983, Stockholms universitet: Sociologiska institutionen.
- Blomdahl, U, **Myt, verklighet, framtid**, 1990, Forskningsenheten vid Fritid Stockholm.
- Blomdahl/Claesson, **Fritidsgården - dess besökare och framtid**, 1989. Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid Fritid Stockholm.
- Blomdahl/Elofsson, **Fritidsaktiviteternas kumulativitet: en prövning av en generell hypotes**, 1985, Stockholm: Verksamhetsavdelningen, Fritid Stockholm.
- Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna – en studie av årskurserna 1-9**, 1987, Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och kultur- och fritidsnämnden i Eskilstuna.
- Blomdahl/Elofsson, **Folkrörelserna och folket**, 1990. Stockholm: Carlssons.
- Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?** 2007, Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete, Forskningsenheten vid idrottsförvaltningen i Stockholm.
- Blomdahl/Elofsson, **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge – en studie av barn och ungdom i åldersgruppen 10-19 år**, 2012, Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete, Huddinge kommun: Fritids- och kulturförvaltningen.
- Blomdahl U, Elofsson S. (2017). **Jämställd och jämlik! – en studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholm stad i jämförelse med andra kommuner**. Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete. Stockholm stad: Idrottsförvaltningen. www.stockholm.se/idrott/forskning.
- Boardman James D, **Self-rated health among U.S. adolescents**. Journal of Adolescent Health 38: 401-408, 2006.
- Claesson, Å, **Fritidsvanor i Göteborg. En studie av årskurserna 1-9**. 1990. Fritid Göteborg och forskningsenheten vid Fritid Stockholm.
- Currie C, Malcho M, Boyee W, holstein B, Torsheim T, Richter M, **Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behavior in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale**, 2008, Social Science & Medicine 66 (2008): 1429-1436.
- Dahlgren/Person, **Ungdomens fritids- och samhällssyn**, 1975, Prisma.
- Damberg, B, **Farstaprojektet – för samverkan i närsamhället**, 1979, Stockholms skolförvaltning.
- Elofsson, S, **Ungdomars besök på fritidsgård i Helsingborg år 2003**, 2004. Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete, Skol- och fritidsnämnden i Helsingborg.

Elofsson, S, **Vilka nyttjar inte det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet?** 2012, Ung livsstil nr 13. Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete, Idrottsförvaltningen i Stockholm.

Elofsson, S, **Hur är hälsan bland högstadie- och gymnasielever i Norrköping?** 2012, Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete, Forskningsenheten vid idrottsförvaltningen i Stockholm.

Elofsson S, Blomdahl U, Lengheden L, Åkesson M. **Ungas livsstil i låg- och högstatusområden. En studie i åldersgruppen 13-16 år.** Ung Livsstil: Rapport Nr 16, 2014. Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete, Forskningsenheten vid idrottsförvaltningen i Stockholm.

Englund/Ericson, **Ung fritid**, 1988, Kommentus Gruppen AB.

Fossie Nathan E, Haas Steven A, **Validity and stability of Self-reported Health Among Adolescents in a Longitudinal Nationally Representative Survey.** Pediatrics 123:496-501, 2009.

Göteborgs kommun, **Fritid & Kultur i Göteborg, Enkätundersökning utförd våren 1971 avseende skolungdomens fritids- och kulturvanor.**

Larsson, B, **Ungdomarna och idrotten. Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**, 2008, Pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet.

Malmqvist, E, **Ungdom på fritid, Intervjuundersökning utförd på uppdrag av Linköpings Stadsfullmäktige**, 1960, Linköpings stad.

Nilsson P, **Fritid i skilda världar**, 1998, Ungdomsstyrelsen.

Putnam Robert D. **Den fungerande demokratin: medborgarandans rötter i Italien**, 2. uppl., 2011. Stockholm: SNS förlag

Tåhlin M, **Fritiden i välfärden. Svenska folkets fritids- och kulturvanor**, 1985 Stockholm: RSFH:s förlag.

Tåhlin M, **Arbetets värde och kostnader**, 1987, Stockholm: Institutet för social forskning. Almqvist & Wiksell International.

Undén A-L, Elofsson S, **Självupplevd hälsa. Faktorer som påverkar människors egen bedömning.** Rapport 98:7, Forskningsrådsnämnden, Stockholm, 1998.

Weber, M, **Ekonomi och samhälle. Förståelsesociologins grund**, 1983, Argos.

Bilaga

Tabell B.1.a. Mellanstadiet. Andel (%) utomstående, instrumentella aktiviteter efter socioekonomisk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Kön	Socioekonomisk bakgrund					Sign	Kontroll
		Hög	Ganska hög	Medel	Ganska låg	Låg		
Jönköping, 2012	P	10	13	22	44		***	*
	F	8	19	23	36		**	
Jönköping, 2015	P	24	11	16	40		*	**
	F	8	16	19	35		***	**
Jönköping, 2018	P	13	10	21	23		**	+
	F	8	15	16	34	(20)	**	
Helsingborg, 2012	P		13	23	44	(56)	***	***
	F		11	33	63	50	***	***
Helsingborg, 2015	P	14	15	25	43	52		
	F	(30)	21	29	60	75		
Helsingborg, 2018	P	(32)	20	31	39	74	***	***
	F	(21)	16	31	54	59	***	***
Huddinge, 2015	P	14	18	24	39	(13)	*	
	F	13	15	29	48	(62)	***	
Täby, 2013	P	26	18	28				+
	F	13	16	23			*	*
Täby, 2018	P	5	8	19			**	*
	F	15	19	17				
Stockholm, 2014	P	19	15	28	43	42	***	***
	F	24	30	47	62	78	***	***
Haninge, 2012	P	27	33	42	50	(55)	**	
	F	36	32	48	83	(64)	***	***

Tabell B.1.b. Mellanstadiet. Andel (%) utomstående totalt efter socioekonomisk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Kön	Socioekonomisk bakgrund					Sign	Kontroll
		Hög	Ganska hög	Medel	Ganska låg	Låg		
Jönköping, 2012	P	0	7	10	14		*	+
	F	4	7	9	8			
Jönköping, 2015	P	13	5	7	29		+	***
	F	3	8	13	13		*	
Jönköping, 2018	P	3	6	12	16		**	+
	F	8	8	10	10	(0)		
Helsingborg, 2012	P		4	13	13	(38)	**	**
	F		4	7	16	20	**	
Helsingborg, 2015	P	9	13	18	31	27		
	F	(20)	15	23	38	46		
Helsingborg, 2018	P	(16)	13	15	21	50	***	***
	F	(7)	10	16	27	33	***	*
Huddinge, 2015	P	6	8	13	15	(8)		
	F	3	7	10	15	(23)	*	
Täby, 2013	P	13	10	16				
	F	8	12	17			+	
Täby, 2018	P	3	5	13			*	+
	F	9	13	13				
Stockholm, 2014	P	14	9	13	13	11		
	F	15	13	15	13	33	*	**
Haninge, 2012	P	18	13	18	5	(9)		
	F	15	11	13	17	(14)		

Tabell B.2.a. Högstadiet. Andel (%) utomstående, instrumentella aktiviteter efter socioekonomisk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Kön	Socioekonomisk bakgrund					Sign	Kontroll
		Hög	Ganska hög	Medel	Ganska låg	Låg		
Jönköping, 2012	P	38	31	34	47	(58)	*	
	F	24	25	29	58	(50)	***	+
Jönköping, 2015	P	28	36	40	52		**	
	F	32	33	42	69	(55)	***	***
Jönköping, 2018	P	29	27	36	39	(50)	*	
	F	27	28	37	49	(46)	**	
Helsingborg, 2012	P		29	47	57	(83)	***	*
	F		29	51	72	(88)	***	**
Helsingborg, 2015	P	(18)	34	44	52	(65)	**	+
	F	(17)	34	44	67	85	***	***
Helsingborg, 2018	P	43	42	40	54	59	*	
	F	(39)	34	46	65	85	***	***
Haninge, 2012	P	59	51	51	71	(89)		
	F	15	48	58	(54)	(67)	**	*
Haninge, 2016/17	P	44	45	51	50	(56)		
	F	35	46	52	73	(60)	**	
Stockholm, 2014	P	33	37	45	48	70	***	***
	F	35	37	54	67	72	***	***
Lidingö, 2011	P	17	32	32			+	
	F	24	27	30				
Huddinge, 2015	P	28	38	44	60	(79)	***	*
	F	36	49	58	80	79	***	**
Linköping, 2013	P	29	38	52	68	70	***	**
	F	25	32	44	72	88	***	***
Malmö, 2015	P	27	26	35	46	43	***	**
	F	31	39	49	60	68	***	**
Täby, 2013	P	28	29	36				
	F	34	39	37				
Vallentuna, 2015	P	27	46	53			**	+
	F	50	50	58			*	+
Värmdö, 2015	P	36	28	45	(47)			
	F	28	35	44			***	
Kalmar, 2013	P	(31)	33	32	44	(50)		
	F	(28)	31	36	43	(75)	**	
Knivsta, 2019	P	32	31	34	(60)	(60)		
	F	30	32	51	(73)	(100)	***	
Värmdö, 2018/19	P	33	40	45	-	-		
	F	40	43	44	-	-		
Täby, 2018/19	P	24	31	37	-	-		
	F	24	28	46	-	-		

Tabell B.2.b. Högstadiet. Andel (%) utomstående totalt efter socioekonomisk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Kön	Socioekonomisk bakgrund					Sign	Kontroll
		Hög	Ganska hög	Medel	Ganska låg	Låg		
Jönköping, 2012	P	34	29	32	41	(53)	+	
	F	21	23	28	52	(40)	***	
Jönköping, 2015	P	25	29	36	43		*	
	F	29	25	36	27	(46)	***	**
Jönköping, 2018	P	29	24	31	30	(29)		
	F	27	24	30	41	(31)		
Helsingborg, 2012	P		25	41	41	(58)	*	
	F		25	45	52	(69)	***	*
Helsingborg, 2015	P	(18)	31	35	39	(47)	+	
	F	(17)	27	37	47	50	**	
Helsingborg, 2018	P	29	35	35	40	31		
	F	(22)	29	41	46	61	***	*
Haninge, 2012	P	53	42	43	63	(44)		
	F	15	44	53	(39)	(53)	*	*
Haninge, 2016/17	P	36	35	44	44	(44)		
	F	28	39	39	51	(60)	*	
Stockholm, 2014	P	30	34	42	45	65	***	**
	F	33	36	52	63	66	***	***
Lidingö, 2011	P	14	29	25			+	
	F	21	23	22				
Huddinge, 2015	P	24	32	34	44	/63)	**	*
	F	33	42	50	46	62	*	+
Linköping, 2013	P	24	33	42	57	57	***	**
	F	23	27	35	54	67	***	+
Malmö, 2015	P	21	20	31	36	35	***	**
	F	23	34	46	54	62	***	**
Täby, 2013	P	26	25	30				
	F	28	35	30				
Vallentuna, 2015	P	27	42	46			*	
	F	42	43	51			*	
Värmdö, 2015	P	28	27	38	(33)			
	F	20	32	36			**	
Kalmar, 2013	P	(31)	25	27	30	(31)		
	F	(22)	24	24	33	(67)	*	+
Knivsta, 2019	P	32	31	33	(53)	(0)		
	F	30	32	48	(60)	(67)	***	
Värmdö, 2018/19	P	28	35	41	-	-		
	F	35	37	35	-	-		
Täby, 2018/19	P	23	29	35	-	-	*	
	F	18	26	44	-	-	***	

Tabell 3.a. Gymnasiet. Andel (%) utomstående, instrumentella aktiviteter efter socioekonomisk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Kön	Socioekonomisk bakgrund					Sign	Kontroll
		Hög	Ganska hög	Medel	Ganska låg	Låg		
Jönköping, 2012	P	32	54	52	60			
	F	(71)	45	54	76	(80)	**	**
Jönköping, 2015	P	38	44	52	54		**	
	F	59	52	57	67	(90)	*	
Jönköping, 2018	P	43	49	50	59	(77)	*	
	F	72	54	61	78	(100)	**	**
Helsingborg, 2012	P	(40)	52	54	65	(47)		
	F	(50)	37	56	76	(73)	***	**
Helsingborg, 2015	P		48	50	67	(60)		
	F		46	61	70	(75)		
Helsingborg, 2018	P	(57)	58	69	79	92	***	*
	F		52	69	82	91	***	**
Haninge, 2012	P	71	51	72	69		+	*
	F	46	63	77	82	(100)	***	*
Haninge, 2016/17	P	52	56	68	77	(54)	*	*
	F	(44)	44	66	73	(77)	***	*
Stockholm, 2014	P	49	56	69	74	76	***	*
	F	40	58	77	60	98	***	***
Lidingö, 2011	P	29	34	34	(50)			
	F	41	49	48				
Huddinge, 2015	P	47	56	63	74	73	***	+
	F	42	56	70	82	74	***	**
Falkenberg, 2016	P		35	44	56			+
	F		50	58	67			+
Täby, 2019	P	46	53	72	(77)	(67)	***	
	F	67	53	74	-	-	**	

Tabell B.3.b. Gymnasiet. Andel (%) utomstående totalt efter socioekonomisk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Kön	Socioekonomisk bakgrund					Sign	Kontroll
		Hög	Ganska hög	Medel	Ganska låg	Låg		
Jönköping, 2012	P	32	51	50	55			
	F	(71)	43	53	73	(80)	**	**
Jönköping, 2015	P	33	39	47	45		+	
	F	59	48	50	60	(80)		
Jönköping, 2018	P	40	45	46	52	(69)	+	
	F	60	48	53	68	(83)	**	
Helsingborg, 2012	P	(33)	41	45	54	(32)		
	F	(43)	34	47	66	(73)	***	**
Helsingborg, 2015	P		44	42	57	(50)		
	F		37	54	55	(50)		
Helsingborg, 2018	P	(36)	49	55	66	72	**	*
	F		43	55	59	76	+	*
Haninge, 2012	P	61	48	67	65		*	*
	F	46	63	74	74	(91)	**	
Haninge, 2016/17	P	49	54	57	64	(46)		
	F	(44)	38	60	65	(62)	**	*
Stockholm, 2014	P	46	55	66	71	71	***	*
	F	40	57	75	60	96	***	***
Lidingö, 2011	P	25	31	32	(50)			
	F	36	43	43				
Huddinge, 2015	P	44	50	55	53	55		
	F	39	44	54	66	57	**	
Falkenberg, 2016	P		30	40	47			
	F		46	52	58			
Täby, 2019	P	46	49	66	(69)	(60)	***	
	F	63	49	71	-	-	**	

Tabell B.4.a. Mellanstadiet. Andel (%) utomstående, instrumentella aktiviteter efter svensk/utländsk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Kön	Svensk/utländsk bakgrund				Sign	Kontroll
		Svenskt ursprung	Svag	Andra generationen	Första generationen		
Jönköping, 2012	P	18	12	33	(50)	**	*
	F	15	24	63		***	***
Jönköping, 2015	P	16	8	31	(17)		+
	F	14	28	40	(42)	***	***
Jönköping, 2018	P	14	17	23	(31)	*	
	F	13	14	32	55	***	***
Helsingborg, 2012	P	23	23	39	54	***	*
	F	23	39	54	68	***	***
Helsingborg, 2015	P	21	22	34	55		
	F	27	27	54	75		
Helsingborg, 2018	P	28	21	37	60	***	***
	F	23	35	49	64	***	***
Haninge, 2012	P	34	41	43	63	**	
	F	38	43	55	66	**	
Huddinge, 2015	P	19	20	26	35	*	
	F	15	16	44	59	***	
Stockholm, 2014	P	23	21	30	43	***	*
	F	31	47	58	69	***	***
Täby, 2013	P	22	24	21			
	F	17	19	21	(20)		
Täby, 2018	P	11	10	12			
	F	18	16	30	(16)		

Tabell B.4.b. Mellanstadiet. Andel (%) utomstående totalt efter svensk/utländsk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Kön	Svensk/utländsk bakgrund				Sign	Kontroll
		Svenskt ursprung	Svag	Andra generationen	Första generationen		
Jönköping, 2012	P	9	6	5	(6)		
	F	6	13	17		+	*
Jönköping, 2015	P	9	14	13	(0)		
	F	10	11	8	(17)		
Jönköping, 2018	P	9	10	14	(18)		
	F	8	9	18	14	*	+
Helsingborg, 2012	P	14	11	7	15		
	F	8	4	12	19	*	
Helsingborg, 2015	P	18	16	21	57		
	F	21	25	35	44		
Helsingborg, 2018	P	17	12	15	35	**	+
	F	16	16	18	28	*	
Haninge, 2012	P	17	10	7	7	*	
	F	14	19	2	13	+	+
Huddinge, 2015	P	10	16	9	6	*	
	F	6	8	15	19	**	
Stockholm, 2014	P	14	11	8	7		
	F	15	16	15	11		
Täby, 2013	P	12	10	8			
	F	12	15	17	(10)		
Täby, 2018	P	7	7	8			
	F	12	10	17	(0)		

Tabell B.5.a. Högstadiet. Andel (%) utomstående, instrumentella aktiviteter efter svensk/utländsk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Kön	Svensk/utländsk bakgrund				Sign	Kontroll
		Svenskt ursprung	Svag	Andra generationen	Första generationen		
Jönköping, 2012	P	34	35	46	49	*	
	F	25	35	51	55	***	**
Jönköping, 2015	P	37	45	40	54	*	
	F	36	45	63	58	***	*
Jönköping, 2018	P	32	32	22	45		
	F	28	36	63	44	***	***
Helsingborg, 2012	P	40	50	59	68	***	
	F	37	56	78	87	***	***
Helsingborg, 2015	P	41	43	47	54	+	
	F	39	43	70	77	***	***
Helsingborg, 2018	P	36	49	47	65	***	*
	F	42	47	62	76	***	**
Haninge, 2012	P	54	63	52	54		
	F	46	49	68	74	**	
Haninge, 2016/17	P	46	53	44	58		
	F	45	48	55	78	***	*
Stockholm, 2014	P	40	39	51	57	***	+
	F	38	53	65	70	***	***
Lidingö, 2011	P	28	20		(73)		
	F	28	16				*
Huddinge, 2015	P	35	40	54	61	***	**
	F	44	62	69	76	***	***
Linköping, 2013	P	42	54	64	71	***	+
	F	35	51	69	79	***	***
Malmö, 2015	P	27	33	42	44	***	**
	F	35	42	64	60	***	***
Täby, 2013	P	29	24	46	(50)		
	F	36	33	(39)	(83)	*	**
Vallentuna, 2015	P	44	52		(75)	*	
	F	53	69		(62)		+
Värmdö, 2015	P	34	44		(39)		
	F	38	38		(64)	+	
Kalmar, 2013	P	34	29	44	38		
	F	34	33	50	62	**	
Knivsta, 2019	P	33	35	(50)	(39)		
	F	40	44	(60)	(65)	+	
Värmdö, 2018/19	P	40	40	-	(32)		
	F	41	44	-	(80)		
Täby, 2018/19	P	34	26	44	(41)		
	F	29	36	(54)	(50)		

Tabell B.5.b. Högstadiet. Andel (%) utomstående totalt efter svensk/utländsk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Kön	Svensk/utländsk bakgrund				Sign	Kontroll
		Svenskt ursprung	Svag	Andra generationen	Första generationen		
Jönköping, 2012	P	33	30	37	40		
	F	24	33	48	44	***	*
Jönköping, 2015	P	33	41	31	37		
	F	30	35	46	55	***	+
Jönköping, 2018	P	30	24	12	38		**
	F	25	29	43	31	*	*
Helsingborg, 2012	P	35	41	37	53	+	
	F	34	46	55	77	***	***
Helsingborg, 2015	P	36	34	29	40		
	F	33	34	50	48	**	
Helsingborg, 2018	P	33	42	35	38		
	F	37	36	46	55	**	
Haninge, 2012	P	46	60	29	39		*
	F	43	42	58	59	+	
Haninge, 2016/17	P	40	44	36	42		
	F	37	41	35	61	*	+
Stockholm, 2014	P	37	37	47	50	**	
	F	37	52	61	64	***	***
Lidingö, 2011	P	24	20		(46)		
	F	23	14			*	
Huddinge, 2015	P	32	32	36	44	*	
	F	41	50	51	51	*	
Linköping, 2013	P	36	50	50	48	*	
	F	29	42	47	64	***	**
Malmö, 2015	P	24	31	35	33	***	+
	F	33	37	55	52	***	***
Täby, 2013	P	27	20	32	(50)		
	F	31	32	33	(58)		
Vallentuna, 2015	P	40	46		(67)	*	
	F	46	56		(46)		
Värmdö, 2015	P	30	41		(17)		
	F	32	35		(36)		
Kalmar, 2013	P	28	21	41	15		*
	F	26	30	34	48	*	
Knivsta, 2019	P	31	35	(50)	(39)		
	F	39	40	(60)	(40)		
Värmdö, 2018/19	P	35	32	-	(21)		
	F	35	42	-	(70)		
Täby, 2018/19	P	30	26	39	(35)		
	F	26	34		54	(39)	**

Tabell B.6.a. Gymnasiet. Andel (%) utomstående, instrumentella aktiviteter efter svensk/utländsk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Kön	Svensk/utländsk bakgrund				Sign	Kontroll
		Svenskt ursprung	Svag	Andra generationen	Första generationen		
Jönköping, 2012	P	53	45	58			
	F	52	59	75	59	*	
Jönköping, 2015	P	48	40	53	62		
	F	54	60	76	71	**	*
Jönköping, 2018	P	50	37	53	64		
	F	58	61	71	82	***	
Helsingborg, 2012	P	53	51	51	68		
	F	52	62	69	((88))	***	*
Helsingborg, 2015	P	46	59	67	67		
	F	57	54	72	78		
Helsingborg, 2018	P	67	59	77	84	**	+
	F	64	67	84	88	***	*
Haninge, 2012	P	70	70	(29)	61	*	**
	F	63	76	87	89	**	+
Haninge, 2016/17	P	63	53	63	70		
	F	51	61	71	73	**	
Stockholm, 2014	P	58	67	75	75	***	
	F	58	67	84	90	***	***
Lidingö, 2011	P	31	33	(47)			
	F	45	59				
Huddinge, 2015	P	55	65	70	71	***	*
	F	53	64	78	79	***	***
Falkenberg, 2016	P	43	48	(39)	(47)		
	F	53	67	(65)			
Täby, 2019	P	64	53	(53)	60		
	F	64	57	(68)	(90)		

Tabell B.6.b. Gymnasiet. Andel (%) utomstående totalt efter svensk/utländsk bakgrund uppdelat efter kön och kommun.

Kommun, år	Kön	Svensk/utländsk bakgrund				Sign	Kontroll
		Svenskt ursprung	Svag	Andra generationen	Första generationen		
Jönköping, 2012	P	51	43	50			
	F	50	59	75	55	*	+
Jönköping, 2015	P	45	36	35	49		
	F	50	55	64	53		
Jönköping, 2018	P	47	35	47	50		
	F	53	55	51	68		
Helsingborg, 2012	P	45	45	35	45		
	F	45	56	55	77	**	
Helsingborg, 2015	P	42	48	53	49		
	F	52	46	57	46		
Helsingborg, 2018	P	57	48	57	61		
	F	54	51	59	61		
Haninge, 2012	P	66	64	(29)	54	*	*
	F	60	73	87	85	**	*
Haninge, 2015	P	60	43	50	56		
	F	46	55	64	63	*	
Stockholm, 2013	P	57	66	67	72	**	
	F	58	66	80	90	***	***
Lidingö, 2011	P	29	30	(41)			
	F	38	59				
Huddinge, 2015	P	52	58	54	45		
	F	45	51	62	62	**	+
Falkenberg, 2016	P	39	44	(39)	(32)		
	F	48	57	(53)			
Täby, 2019	P	60	52	(53)	60		
	F	61	55	(64)	(80)		